Galatasaray'dan

ATATÜRK'E

Galatasaray'dan

ATATÜRK'E

Galatasaray Lisesi
Anma ve Kutlama Komitesi
1982

Okulumuz Anma ve Kutlama Komitesi adına Türkçe Öğretmeni Özer DEMİRTAŞ, II. Sınıf öğrencileri Can ARINEL, Hüseyin DARMAR, Günhan KARAKULLUKÇU, Altuğ BAYRAM, Barış KAYALAR, Cenk TIKIZ, Cem UĞURAD, Müşfik SÖZER ve Tümer TÜMAY'dan oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmıştır.

* *Kapak Resmi: Faruk GEÇ * Düzenleme : Erol GEZEROĞLU*
* *Baskı: Öz-Kur Ofset * Dizgi: BEYHAN Ajans*

İÇİNDEKİLER

I ÖNSÖZ

* II ATA'YA MEKTUP – M. ŞÜKRÜ SARI

III ATATÜRK YILI KARARI

IV UNESCO'NUN ATA'YI ANMA KARAR GEREKÇESİ

V GALATASARAYLIYIZ, ÇÜNKÜ...

A – GALATASARAYIM – S. HAYRİ ÜRGÜPLÜ

* B – OKUL YILLARIM – NADİR NADİ

C – BİR OKUL DÜŞÜNÜN Kİ, – HALDUN TANER

* Ç – İNSANI ŞEKİLLENDİREN OKUL: GALATASARAY – METİN TOKER

VI GEÇMİŞTEN GELECEĞE...

A – MUSTAFA KEMAL PAŞA İLE MÜLAKAT – R. EŞREF ÜNAYDIN

B – MUKADDES ATATÜRK'ÜN ALTIN DEVRİ – VÂLÂ NURETTİN

C – BAHTİYAR ADAM – C. SITKI TARANCI

Ç – GAZİ'NİN HEYKELİ – H. SUPHİ TANRIÖVER

D – J'Aİ VU LE GAZİ – AHMET HAŞİM

E – ATATÜRK'LE GELEN – Y. NABİ NAYIR

VII ANILARLA ATATÜRK

A – TEKRAR GÖRÜŞELİM PAŞAM – NECDET SANDER

B – PARK OTELDE BİR VEDA GECESİ – ALİ TANRIYAR

* C – UNUTAMAYACAĞIM ANI – SELAHATTİN BUDA

VIII MAKALELERLE ATATÜRK

* A – MEMOIRES – JACQUES J. ABRAVANEL

* B – ATATÜRK – FRANÇOIS DE TESTA

* C – ATATÜRK ve TARİHİMİZ – İSKENDER OHRİ

* Ç – ATATÜRK ve HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ PRENSİBİ – HAYRİ DOMANİÇ

D – YAS – MÜMTAZ SOYSAL

* E – HAKİKATİ KONUŞMAKTAN KAÇINMAYINIZ – M. ALİ BİRANT

IX ATATÜRK'LE İLGİLİ ESERLERDEN İLGİNÇ BÖLÜMLER

A – BÜYÜK SINAV – İLHAN POSTACIOĞLU

B – ANITTEPE'DEN ANITKABİR'E – FERİDUN ERGİN

Kitabımızın çıkarımında gösterdikleri katkılardan dolayı,

* AKBANK
* ANADOLU BANKASI
* DENİZCİLİK BANKASI
* GALATASARAY LİSESİ OKUL VE ÖĞRENCİLERİNİ KORUMA DERNEĞİ
* GARANTİ BANKASI
* Ersan FERAY
* Sinan SİNANGİL
* Mehmet ÜSTÜNKAYA
* YAPI VE KREDİ BANKASI'*na*

teşekkürü borç biliriz.

ÖNSÖZ

Türk Tarihinin en köklü eğitim kurumlarının başında gelen Galatasaray Lisesi, Ulu Önder Atatürk'ün 100. doğum yılı nedeniyle başlayan ve sürmekte olan yurt çapındaki anma çalışmalarına, elinizdeki kitap ile katılmayı görev bilmiştir.

Doğumunun ardından 101, yitirişimizin ardından da 44 yıl geçmesine karşın, Yüce Atatürk ile ilgili işlenmemiş nice kaynakların var olduğuna inanmaktayız. Okulumuzun Anma ve Kutlama Komitesi olarak, sözünü ettiğimiz kaynaklardan birkaçını,denizde damla örneği de olsa ortaya çıkarmaktan büyük kıvanç duymaktayız. (* işaretli yazılar bu kitap için kaleme alınmıştır.)

Ardından daha başkalarını da amaçladığımız bu ürünümüz; göreceği beğeni ölçüsünde, kendisini Ata'sına hizmet etme yolunda kabul edecektir.

ANMA VE KUTLAMA KOMİTESİ

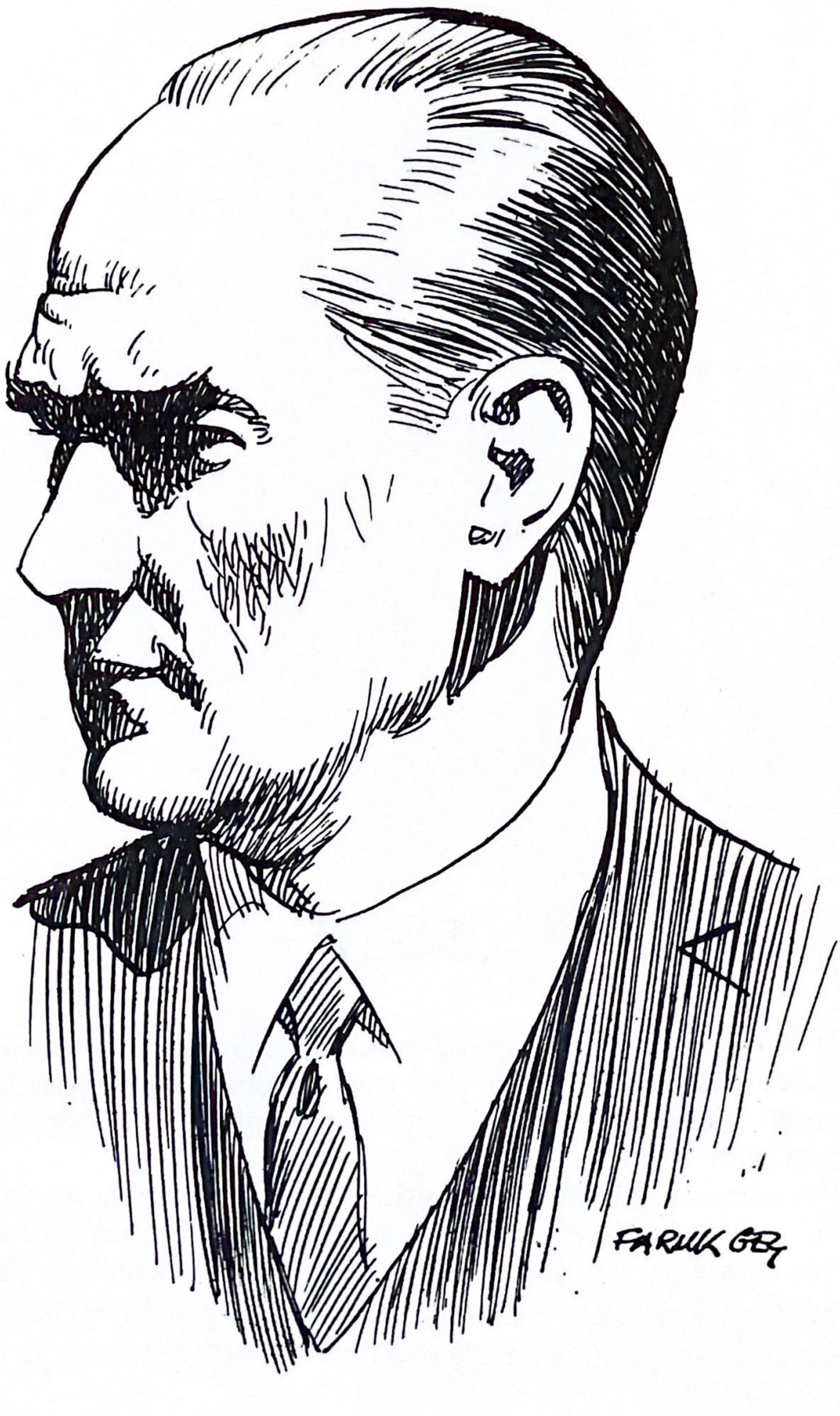

Faruk GEÇ
"Ressam"
Okulumuz 1951 mezunu

ATATÜRK'E MEKTUP

Aziz Atam;

Bu mektubu, üç kez onurlandırdığın 500 yıllık Galatasaray Lisesi'nin müdürü olarak yazıyorum. Okulumuzu ilk ziyaret ettiğin 2 Aralık tarihini kuruluş günümüz kabul ettik ve 500. yılımızı 100. doğum yılınla birlikte kutladık.

Lisemizin Anma ve Kutlama Komitesi'nde görevli öğrencilerimiz, bu küçük kitabı, 100 yaşına giren ATA'larına minnet, şükran ve bağlılıklarını sunmak için hazırladılar.

Bu kitapçığı düzenleyen gençler, senin 100. doğum yılında ölümünü anımsamadılar. Çünkü senin ölmezliğine, sensiz bir Türkiye, bir Türk Ulusu düşünülemeyeceğine; bu ülkede bağımsızlık, egemenlik, özgürlük ve uygarlığın seninle başladığına, ulusumuzun senin ilkelerin ve devrimlerinle çağdaşlaştığına kesinlikle inandılar. Baştanbaşa işgal edilmiş Yurdumuzda hiçbir kurtuluş umudu kalmayan yüce ulusumuzun nasıl kurtarıldığını, ortaçağ karanlığından bugünün aydınlığına hangi aşamalardan geçilerek ulaşıldığını anladılar. 100 Yaşına girdiğin 1981'de, yurt çapında ULUSAL değerin bütün yönleriyle işlenirken; tüm dünyada, özellikle dost ülkelerde ve uluslararası kuruluşlarda da gösterilen çok çeşitli etkinliklerle senin EVRENSEL değerinin bir kez daha en belirgin boyutlarıyla ortaya konulduğunu izlediler. Senin sadece bu yüzyılın en büyük dehâsı değil, gelmiş-geçmiş bütün çağların ve dünya tarihinin, örnek önderi olduğunu, yüzyıllarca uyutulan Asya ve Afrika'nın senin damganı taşıyan Türk Devrimiyle uyanmaya başladığını, mazlum ülkelerin bağımsızlık savaşı bayrağında senin dalgalandığını öğrendiler.

Ve öğrendiler ki, gidilecek yol yalnız senin yolun, konuşulacak dil senin dilin, tutulacak el senin elin... Sen ölümsüz, sen en büyüksün; sen en gerçek, sen tek, sen Tanrının alnından öptüğü insan, sen ATA-TÜRK'sün...

Seninle yaşayacaklarına ve seni yaşatacaklarına, namusları, onurları, Yurdumuz ve Ulusumuzun kutsallığı üzerine andiçtiler.

Müsterih ol Atam!

M.ŞÜKRÜ SARI

ATATÜRK'ÜN DOĞUMUNUN 100. YILININ KUTLANMASI VE 'ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ' KURULMASI HAKKINDA KANUN

Kanun No. 2302 Kabul Tarihi: 23.9.1980

Amaç :

MADDE 1 – Bu kanunun amacı, Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'ün doğumunun 100'üncü yılı dolayısıyla, Türk devriminin, Türk ve insanlık tarihi içindeki yerini ve önemini, büyüklüğünü, bütünleştiriciliğini, milliyetçiliğini, laiklik ve eğitim anlayışını, Atatürk'ün milli bağımsızlık hareketlerindeki öncülüğünü, dünya görüşünü, insanlık anlayışı ve barışçılığını, devlet adamlığı niteliklerini belirtmek, yaymak ve yaşatmaktır.

Görevler :

Madde 2 – Amacı gerçekleştirmek için;

a) Atatürk'ün doğumunun 100'üncü yılı olması dolayısıyla, 1981 yılını, "Atatürk Yılı" olarak kutlamak; bu maksatla yurt içinde ve dışında, çeşitli toplantılar, yarışmalar, törenler düzenlemek, düzenlenmesini teşvik etmek ve desteklemek;

b) Atatürk'çü anlayışı ve davranışı her türlü yayın, yayım, kültür, sanat, eğitim araçlarıyla ve çalışmalarıyla tanıtmak ve benimsenmesine yardımcı olmak;

c) Atatürk'çü anlayıştan ve davranıştan hareketle milli birlik, beraberlik ve bütünlük duygusunu, düşüncesini ve şuurunu geliştirici, birleştirici, toplayıcı ve kaynaştırıcı Türk Milliyetçiliğini güçlendirecek çalışmalar yapmak;

d) Atatürk'le ilgili her türlü yayın, yayım, inceleme, araştırma ve çalışma yapan resmi ve özel kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu ve işbirliğini sağlamak;

e) Atatürk'ün anısına armağan olmak üzere Cumhuriyetin sembolü olarak 1981 yılında Ankara'da temeli atılacak olan Atatürk Kültür Merkezi'ni kurmak.

....

UNESCO'nun Paris'teki Genel Merkezinin ATATÜRK'ün 100. doğum yılı olan 1981 yılını dünya ölçüsünde kutlama kararı

" Unesco Genel Konferansı, uluslararası anlayış, işbirliği ve barış yolunda çalışmış üstün kişilerin gelecek kuşaklar için örnek olacakları inancı ile,

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Muştafa Kemal Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümünün 1981 yılında anılacağını hatırlayarak,

Unesco'nun ilgilendiği tüm alanlarda olağanüstü bir reformcu olduğunu göz önünde tutarak,

Özellikle sömürgecilik ve emperyalizme karşı en önce açılan savaşların ilk liderlerinden biri olduğunu kabul ederek,

Dünya ulusları arasında karşılıklı anlayışın, sürekli barışın kurulması için çalışmalarının olağanüstü bir örnek olduğunu ve tüm yaşamı boyunca insanlar arasında hiçbir renk, din veya ırk ayırımı gözetmeden bir uyum ve işbirliği çağının doğacağına olan inancını hatırlayarak,

1. Eylemlerini her zaman barış, uluslararası anlayış ve insan haklarına saygı yönünde yapılmış olan Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Atatürk'ün kişiliğini ve eserinin çeşitli yönlerini ortaya çıkarmak üzere düşünsel ve teknik alanda 1980 yılında yapılacak simpozyum hazırlıkları için Türk Hükümeti ile Unesco'nun işbirliği yapmasına,

2. Bu kararın yerine getirilebilmesi için gerekli adımların atılması hususunda genel direktöre yetki verilmesine karar verildi."

GALATASARAYLIYIZ, ÇÜNKÜ...

"Garp iştiyakı, fikre açık bir ufuk... ve sen
Şarkın bu ufka ilk açılan bir dericesi"

Tevfik Fikret'in seslenişi, geçmişten geleceğe uzanan bir esinti. Yenileşme çabasının, daha iyi ve daha güzele varmanın derin istemini de taşıyor. İşte o düşünüş, Atatürk'ün "Ben inkılâplarımı Fikret'in şiirlerinden aldığım ilhamla yaptım" demesine yol açmıştır.

İleriye ve aydınlığa yönelik bir yürüyüşün öncüsüdür Fikret. Ali Vecdi BİNGÖL, Atatürk ve Tevfik Fikret adlı şiirinde çifte bağdaşmayı dile getirir:

"Fikret, bu toprakta, örnek insandı,
Nura âşık, karanlığa düşmandı...
Temelden devrimci bir heyecandı,
ATA, bu davanın neticesidir..."

Galatasaray ise Fikret'in görüşünün simgesi olmuştur. Batıya yönelmekten öte, laisizmin kalesi olarak bağnazlığın karşısına dikilmiştir. Metin TOKER, Atatürk ve Galatasaray adlı yazısında Ata'nın Galatasaray'a verdiği önemi açıklarken; bu gerçeği olanca gücüyle vurgulamaktadır.

"Görülüyor ki Galatasaray, sadece Türkiye'nin Batıya açılan penceresi değil, Atatürk devrimlerinin en önemlilerinden, belki de en önemlisi "Laisizm" in kilometre taşlarından biri olmuştur. Laik Cumhuriyet'in temellerinden birini Galatasaray oluşturmuştur."

Demek ki Galatasaraylılık, Atatürkçü düşünüşle pekişmiştir. Bu kaynaşmanın sonucunda oluşan bileşim, nice başarılı insanların toplumuza kazandırılmasına yardımcı olmuş ve olmaktadır da.

Prof. Hüseyin CELASUN, Galatasaray'ın Türkiye'ye Katkıları adlı yazısında Atatürk'ün Galatasaray'a verdiği önemi yalın bir biçimde ortaya koymaktadır.

"Atatürk'ün şapka devrimini başlattığı sırada, ilk olarak kasket giydirmek üzere Galatasaray Lisesi öğrencilerini seçmiş bulunması da çok anlamlıdır"

Uygar görüşün, uygar düşünüşün odak noktalarından olan Galatasaray, olayları ancak akılcı yoldan bilimle yoğrulmuş kafalarla algılamanın en doğru yol olacağını her zaman savunmuş, bu doğrultuda eğitim vermiştir. Sonuçta Okulumuzun toplumda edindiği başarı, işte bu ekinin ürünüdür.

Atatürk, Cumhuriyet'in 10. yıldönümünde verdiği Söylev'de:

"Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki inkişafıyla atinin yüksek medeniyet ufkundan yeni bir güneş gibi doğacaktır" diyerek Türk Ulusu için genel istemini belirtmiştir. Ne mutlu ki, Galatasaray Lisesi, o istemin her aşamasında belirli bir yere sahip olmuştur.

Ve genç Galatasaraylılar, O'nun ışığı altında, daima ileriye doğru adımlarını atmakta; sağlam kavrayışlarla yürümektedirler.

Aşağıdaki yazı Galatasaray'ın yetiştirdiği ünlü diplomat ve devlet adamı Suad Hayri Ürgüplü tarafından, Galatasaray'lılar Derneği'nin 1975 yılında yayınladığı "Galatasaraylılar Albümü" için kaleme alınmıştır. Elinizde bulunan kitap hazırlandığı sırada yaşamını yitiren bu değerli ağabeyimizi saygı ile anarken "Galatasaray'ım" a sayfalarımızda yer vermekten büyük mutluluk duyuyoruz.

GALATASARAYIM!..

SUAD HAYRİ ÜRGÜPLÜ

1923 - 1924 Ders yılında yuvadan uçtuk. Demek o uzun koridorlar, preolar, kahramanlar gibi kabararak geçtiğimiz Grand Cour, ufak-büyük yatakhane ve yemekhaneler, bir uçtan bir uca ilerleye ilerleye tam 10 yıl geçtiğimiz sınıflar! Tam yarım yüzyıl! 10 yıl mektep hayatı hariç! Tarih! Bu ne asil bir duygu ve bağ ki halâ ve eskidikçe değerleniyor, tazeliği, diriliği artıyor!

Yarım asırdan geriye mi bakayım ileriye mi? Bence fark etmez. İleride kalan zaman çok az, bunu biliyorum. Amma kaybettiğimiz yalnız yakın sınıflardaki arkadaşlarım yüzleri aştı, onlara elbette kavuşabileceğiz bir gün.

O âlemde binlerce Galatasaraylı var; müdürlerimiz, hocalarımız, mu-

avinlerimiz, ağabeylerimiz, küçük kardeşlerimiz var.

Hiçbir şeyle övünmüyorum, Galatasaraylı olmakla övündüğüm kadar.

İlk pilav günü koşarak gittiğim biricik mektebimizde coşarak, çocuklaşarak oynadık, zıpladıktı. Sonra Konferans salonunda en eski mezunlardan, beyaz sakallı, rahmetli Tevfik Bey konuştu, ön sıralarda Cevat Paşa'lar, Ruşen Eşref'ler, Şükrü Kaya'lar, eski müdürler, profesörler ve hocalarımız vardı. Ankara'dan ne güzel telgraflar gelmişti; okundukça nasıl coşmuştuk. Bizler arka sıralarda, büyüklerimize sonsuz saygılı ve övünerek bakıyor ve:

– Bizler ne zaman ön sıralarda oturup, bizden sonraki genç kuşak kardeş ve evlâtlarımızla kucaklaşacağız? derdim. Gelecek o kadar uzak görünürdü. Tanrı bunu da gösterdi, bembeyaz saçlarımla, oğlum ve yeğenimle pilav yemek, kürsüye davet edilip, sayısı hergün azalan ağabeylerime, kardeş ve evlâtlarıma duygularımı söylemek şerefi bana da nasiboldu.

1. Cihan Harbinin çetin yoksulluk dolu yılları, hastahane olan mektebimizin yemekhanelerinde ağır yaralı Çanakkale Kahramanlarının karyolalarına ilişerek, damgalı Kızılay kâğıt ve zarflarına onların mektuplarını yazmak, tamburcu Ahmet Ağa'nın sütunları arasındaki posta kutu-

suna atmak, mektep, sınıflar hariç, bütünü ile hastahane olduğu zaman, Mehmetçiğe bıraktığımız yuvamıza hergün nihari olarak, Yapı-Kredi Bankası yanındaki dar sokaktaki çeşme yanındaki kapıdan gidip-gelmek, yemek olarak kuru bakla ezmesi, nohut, mercimek ve dörtte bir mısır karışımı ekmekle idare etmek, cepheden gelen haberlerden, büyüklerden ağabeylerimizin kahramanlıklarını dinlemek bizleri zorluklara karşı biledi, durdu. Son zamanlarda Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Prof. Kemalettin Birsen rahmetli sınıf arkadaşım, merhum keşşaf Saim Gogen, Adil Giray ve daha nice ağabeyler de vatan müdafaasına koştular. Bizler de gidecektik savaş bir yıl sürseydi. Sonra! İstanbul'un işgali, yabancı asker, yabancı polis, yabancı bayraklar! Laterna sesleri, şımarık pis hareketler. Yuvamızın verdiği ruh, bilediği vatan aşkı ile hemen dikildik. İşgal yıllarını yakamızda siyah kordela üzerine kırmızı İzmir kelimesi yazıp taşıyarak milli mücadele yıllarını geçirdik. Gazete çıkardık, yazılar yazdık, Namık Kemal'in kasidelerini ezberleyip okuduk.

Sonra Kabataş'ta Refet Paşa ve Mehmetçikleri kucakladık, karşıladık, ezdik, ezildik, ağladık, haykırdık, şark mahfilinde - divan yolunda Refet Paşa'yı ziyaret ettik, para topladık, atlas bayrak yaptırıp serhad şehri Edirne'mizin Selimiye'sine asmak için yollara düşmek üzere birbirimizle yarışa, kavgaya düştük. Vatan kurtuldu. Babalarımız, yakınlarımız sürülmüş, işten kovulmuş hemen hepimiz dert ve darlıkta, ammà inançla, Galatasaraylı aşk ve imanı ile okuduk, yuvadan bir taraftan gururla, bir taraftan sanki sokağa bırakılmış bir yetim gibi ağıtlı mezun olduk yarım asır evvel! Yıllar yılları yutuyor, Galatasaraylı olarak dipdiriyiz.

Bazen görüyor, okuyorum : Büyük Galatasaraylılar âleminde sık sık yıldızlar kayıyor, bakın son bir ağabey : Divan üyesi Galatasaraylı Kemal Sürek (Fantoma). Anladınız değil mi? Zekâsından, kurnazlığından, yaptığı yaramazlığı çaktırmadığından kardeşlerimin fantoma lâkabını taktıkları Kemal, diğer âleme giderken Galatasaraylı olduğumu yazın diye vasiyet ediyor. Bu nerede var, manası ne büyüktür!

Neler, neler kaybettik, ama neler neler yetişiyor. Herşeyimi, bana çok şeyler veren, beni gazeteci, hâkim, avukat, milletvekili, bakan, Avrupa Meclisi 2. Başkanı, en önemli yerlerde sefir, senatör, senato başkanı, Başbakan, velhasıl ne olduysam onu yapan, her şeyi veren, Grand Cour'da futbol, jimnastikhanede Faik ve Mazhar hocaların talebesi, atletizmde Ünvan ağabeyin çömezi yapan, ne olduysam onları yaratan, veren Galatasarayıma ölesiye borçluyum! Hep o verdi; seve seve karşılık beklemeden, bol bol verdi. İstediği yalnız bağlılık, o kadar.

Evlâtlarım; öyle bir geçmişin ve değerlerin peşinden geldik ki örneği hiç bir yerde yok. Öyle bir ruh ve azim kaynağı olan yuvada yedik, içtik yoğrulduk ki, başka hiç bir âlemde bulamazsınız. Yuvanızı ölesiye sevin, ona bağlanın, onu koruyun, birbirinize sarılın, bütün ömür boyu o feyiz ocağı sizleri koruyacak, yüceltecek her tılsımı duyurmadan bol bol verecektir, vermiştir.

OKUL YILLARIM

NADİR NADİ

Galatasaray'a 1919'da girdim, 1930'da kazasız belâsız okulu bitirdim. Ankara'da geçirdiğim Kurtuluş Savaşı'nın iki yılı bir yana, ilk, orta ve lise öğrenimimi tümüyle burada tamamladım. Böylece lisenin Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet Dönemi'ni arka arkaya aynı çatı altında yaşamış oldum. Ana kucağından ayrılıp kasvetli yemekhaneler, loş koridorlar, çıplak duvarlı sınıflar arasında yeni ve yadırgatıcı bir yaşama başlamak, sonra, yıllar birbirini kovaladıkça bıyıkları terlemiş bir delikanlı olarak elinde lise diploması, kendini birden özgür, sokakta bulmak, insanı farkında olmaksızın değişik, karmaşık duygulara sürüklüyor.

Okulda yaşadığım ilk haftaların, ilk ayların bunalımlı günlerini hâlâ yüreğim kararark anımsarım. Birinci sınıftayım. Bu koca yıl bitecek ve ben (eğer sınıfta kalmazsam) daha 10 yıl bu loş koridorlarda, çıplak yatakhanelerde, kasvetli sınıflarda ömür tüketeceğim! Oysa herşey ne kadar göreceli! Şimdi düşünüyorum da okulu bitirdikten sonra ilk sınıftan başlamak koşulu ile Galatasaray'ı bugüne değin tam altı kez daha bitirebilirmişim. İnanılır şey mi?

Mütareke yıllarının Galatasaray'ı ayrıca yürekler acısıydı. Öğretmenlerin çoğu rum kökenli vatandaşlar; içlerinde doğrudan doğruya Fransa'dan gönderilmiş olanları pek azdı. Müdürümüz Salih Arif Bey görkemli gövdesi ile bizde hem saygı hem korku duyguları uyandırırdı. Okulda iki tane ikinci müdür (müdür-ü sani) vardı. Bunlardan Fransız olanı Monsieur Blanchon aslında genel öğretimi yönetmek üzere sanırım Fransa Milli Eğitim Bakanlığı'nca gönderilmişti. Fen, Matematik ve bir bölüm genel kültür dersleri, (Felsefe, Dünya Tarihi, vb.) fransızca olarak okunurdu. Tam gün çalışıldığı için öğle yemeğine kadar bu dersler yapılırdı. Öğleden sonra Türkçe, Arapça, Farsça, Din Dersleri (ulum-u diniye) ne geçilirdi. Din Derslerinden, özellikle Arapçadan ödüm kopardı. Fiillerinin çekimi, sözcüklerin yazılışı ve anlamı bir türlü kafama girmezdi. Zaman olur liseyi bitirebileceğimden neredeyse umudumu keserdim. Kulağım Ahmet Ağa'nın tamburunda, (hoca beni tahtaya kaldırmadan şu ders bitse) diye yüreğim titreyerek beklerdim.

Mütarekede, hattâ Cumhuriyet'in ilk yıllarında okulumuza yarı teokratik bir düzen egemendi. Ramazanda oruç zorunluydu. Sahur vakti Ahmet Ağa'nın insanı uykusundan sıçratan tambur gürültüsüyle kalkar, sırtımızda pijama, ayağımızda terlik, ta aşağıya, yemekhanelere iner, zorla birkaç lokma birşeyler yiyip tekrar yatakhaneye, yarıda kalan uykumuzu tamamlamaya çıkardık. Bununla birlikte, çoğu öğrenciler oruç tutmaz, yemek vakti sıra kapaklarını aralayarak ekmek, peynir helva ne bulurlarsa tıkınırlardı. Doğrusu okul yönetimi de durumu hoşgörü ile karşılardı.

Yaklaşık bin öğrencinin yaşadığı Galatasaray'da gerçekten oruç tutan elli kişi var mıydı, söyleyemeyeceğim. Ama teokratik ilkeler uğruna Ramazan akşamları koca okulda bizlere mükellef bir iftar ziyafeti çekilir, peyniri, zeytini, reçeli, çorbası, eti, pilavı, tatlısı ile tıka basa doyurulurduk. Okulun alt katında cami haline getirilmiş bir geniş salon vardı. Ama namaz kılmak zorunlu değildi. Akşam ve yatsı namazına az bir zaman kala Emin Efendi adında tombul, yaşlıca bir öğretmen yardımcısı her sınıfın kapısını açar, kendine özgü kısık sesiyle "camiyeeee...." diye bağırarak isteyenlere namaz saatini haber verirdi. Okulda bu çağrıya uyanlar sayıca pek az olurdu.

Cumhuriyet'in ilânından hemen bir iki yıl sonra zaten can çekişen bütün bu gelenekler yıkıldı gitti. Arapça, Farsça ve Din Dersleri kaldırıldı. Laik okulda yalnız istekliler oruç tutabiliyor, namaz kılabiliyordu. Cami yerine kullanılan büyük salon ilkin yemekhaneye, sonra da dershaneye dönüştürüldü. Namaz meraklıları üst kat koridorunda yere serilen seccadeler üzerinde dinsel görevlerini yerine getirebiliyorlardı (imamsız olarak). Bunların da sayısı azala azala nihayet bir kişiye kadar indi. Aklımda yanlış kalmadıysa, Muhtar adında bir arkadaşımız diploma aldığı güne dek, tek başına namazını bırakmamıştı.

Ahmet Ağa'nın Napoléon dönemini anımsatan ve okulun her yerinden aynı ses tonuyla duyulan tamburunu dinleyerek 1919'da girdiğim Galatasaray'ı 1930 yılında Cumhuriyet Döneminin elektrikli zil sesleri arasında bitirdim. Acı tatlı anılar her Galatasaray'lı gibi belleğimin derinliklerinde arada bir bugün de hâlâ kımıldar durur.

Galatasaray'da ben ayrıca kısa süren bir öğretmenlik dönemi de yaşadım. Rahmetli Saffet Arıkan'ın Milli Eğitim Bakanlığı sırasında 1938 yılında kendi okuluma Sosyoloji ve Yurttaşlık öğretmeni olarak atandım. Verdiğim ilk dersin heyecanını bugün de zaman zaman yüreğimde duyarım. Atanma işlemim tamamlanmış, yalnız ne zaman derse başlayacağım henüz bana bildirilmemişti. Bilgi edinmek üzere okula uğradığım bir gün müdürümüz Behçet Bey "Nadir şimdi 11. sınıfta Sosyoloji dersi var. Haydi gir de başla!" deyiverdi. Ne yapacağım? Çaresiz, kurbanlık koyun gibi boynumu bükerek sınıfa daldım. Karşımda cin gibi, ateşli, öğretmeni gırgıra almak için sanki fırsat kollayan gençler. Aklımca başlangıç olarak onlara Sosyolojinin nasıl bir bilim olduğunu anlatmaya çalışacağım. İçimden "Ya settar" çekerek söze ağaz eyledim. Konuş babam konuş. Bilimlerin tasnifiydi, Aristo, Auguste Comte, Dürkheim derken bir de saate baktım ki aradan sadece yarım saat geçmiş ve ben Sosyoloji namına o güne dek ne öğrenmişsem hepsini anlatmışım. Dersin bitimine ise daha 15 dakika var. O onbeş dakikayı nasıl geçirdiğimi Allah bilir. Sonraları elbette piştim ve alıştım. Öğretmenliği de pek sevmiş olmama rağmen kısmet değilmiş, üç yılım dolmadan ikinci mesleğimi bırakmak zorunda kaldım. Arada bir eski öğrencilerime rastlarım. Kimi Büyükelçi, kimi Vali, kimi üniversite profesörü, gazeteci falan olmuş. "Hocam!" diye yanıma sokulurlar. İçlerinde benim şimdiki halimden daha yaşlı görünenleri de olur. Birlikte eski günleri anarız. Bu da tadına doyum olmaz bir zevk!

Kitabımız hazırlandığı sırada Almanya'da bulunan değerli gazeteci-yazar Haldun Taner'e gönderdiğimiz mektup üzerine bu yazı 21/Mart/1982 tarihinde Milliyet Gazetesi'nde yayınlanmıştır.

BİR OKUL DÜŞÜNÜN Kİ...

HALDUN TANER

Dördüncü sınıftasınız. Yaşınız dokuz-on, masal çağından henüz çok uzaklaşmamışsınız. Bir Türkçe hocası düşünün ki, derste size Homer'i okuyor. Hem de Ömer Seyfettin'in arı Türkçe çevirisinden. O tarihte sizin ne Homer'den, ne Ömer Seyfettin'den ne de hocanızın cebindeki o kaliteli edebiyat dergisinin isminden haberiniz vardır. Hocanızın okuduğu bu üstün masalı can kulağı ile dinliyorsunuz. Menelaos'la, Helena ile, Paris'le, Achilleus'la –evet en çok da onunla– ve Patroklos'la övür oluyorsunuz. Hocanız siz farkında olmadan dünyanın en büyük anlatı ustası ile sizi karşı karşıya getirivermiştir. Mitoloji dünyasının içine atıvermiştir.

Bu ne büyük şanstır.

İlkokul son sınıftasınız. Yaşınız, on-onbir. Henüz ezbercilikten kurtulamamışsınız. Bir tarih hocası düşünün ki, size isim ve tarih belletmek yerine tarihi canlı bir şekilde öğretiyor. Eski Eserler Müzesi'ne götürüyor, İslâm Eserleri Müzesi'ne götürüyor, Topkapı Müzesi'ne götürüyor. Yavuz Sultan Selim'in İran seferini Şah İsmail'in altın tahtından başlatıyor. Elinizde not defteri, not almayı öğreniyorsunuz. (Antik Çağ), (Orta Çağ), (Yeni Zamanlar) etiketli üç koca dosyanız var. Bunun içinde o dönemlerin belli bölgeleri yine ayrı ayrı zarflarda etiketlenmiş. Zarfların içinde dikdörtgen kâğıtlar... Ayasofya'ya gittiğiniz gün Bizans zarfındaki kâğıtlara, hisarlara gittiğinizde (Osmanlı Tarihi) zarfının yükseliş dönemi kâğıtlarına not alıyorsunuz. Dosyalarınıza ve zarfınıza hâkim olan düzen, farkına varmadan, kafa yapınıza da geçmiş. Farkına varmadan ezbercilikten kurtulup aktif araştırıcı olmuşsunuz. Kartel sistemine alışmışsınız.

Bu ne büyük şanstır.

Ortaokula geçmişsiniz. Yıl 1930'lardır. –Yani tek parti devri–. Bir muallim muavini düşünün ki, etüd saatlerinde sınıfa münazara yaptırıyor. Başkalarının görüşünü ve düşüncesini sabırla, dikkatle dinlemeye sizi alıştırıyor.

Sınıfın futbol takımının formasını, yemekhanedeki masaya alınacak sürahilerin biçimini oya koyduruyor. Çoğunluk neyi isterse herkesi ona uyduruyor. Farkına varmadan, daha teorisini bilmeden pratiğine balıklama dalarak demokrasiyi öğrenmişsiniz. Başkalarının düşüncesine saygıdan başlayan bu alfabenin içine girivermişsiniz.

Bu ne büyük şanstır.

Lisedesiniz. Paris'i ancak haritadan tanıyorsunuz. Comedie Française aktörlüğünden ayrılıp fizik agregasyonu yapmış bir fizik hocası düşünün ki, haftanın bir boş gecesi sizleri konferans salonuna topluyor, Racine'den, Corneille'den başlayıp Fransız klasiklerini eşsiz bir diksiyon ve vurgulama içinde okuyor. Okuyor değil de oynuyor. Farkına varmadan iyi Fransızca'nın, kaliteli eserlerin sihrine kendinizi kaptırmış gidiyorsunuz. Farkına varmadan sizde yine iyiye, güzele, seviyeliye yönelik bir edebi gusto oluşuyor. Ölçütünüz bu olunca güç beğenir olacaksınız.

Bu ne büyük şanstır.

Daha sayayım mı?

Bir Fransız edebiyat hocası düşünün ki, ders programını da, kendini de aradan çekmiş, okuduğu metinlerle sizi Hugo ile, Balzac ile, Merimee ile, Musset ile, Verlaine'le karşı karşıya bırakıp ukalaca bilgiyle değil eserin kendi tadıyla eğitiyor. Bir tarih hocası düşünün ki, size önce Voltaire'i, Jean Jacque Rouseau'yu, Montesqieu'yu kendi dillerinden okutup pekiştirmiş; Fransız İhtilâlinin gerilimli gilm senaryosunu ondan sonra, onların ışığında sunuyor. Bir felsefe hocası düşünün ki, her dört beş cümlesinden sonra ille Descartes'dan, Montaigne'den, Pascal'dan bir alıntı yapmadan konuşamaz, sizi farkında olmadan bir bilge atmosferin tadına alıştırır. Bir matematik hocası düşünün ki, geometri problemini doğru çözdüğünüzle yetinmez, bilginizi bir sahifede en az kelime ile değil de, ukalaca bir lafazanlıkla dört sahifeye yaymanızdan sinirlenip notunuzu kırar, böylece sizi az ve özün disiplinine çekmeye çalışır. Bir Türkçe edebiyat hocası düşünün ki, Namık Kemal'i okurken Namık Kemal olur, Hamid'i okurken Hâmid, Hâşim'i okurken Haşim... Bir sosyoloji hocası düşünün ki, felsefe, psikoloji, tarih birikimi ile dolu kafasının polifonik ve panoramik açısını her derste bir sinema filmi gibi size de sergiler ve o zengin görüş açısına sizi de ortak etmek ister.

İşte bu okul bunu yapardı. Bir Seha Meray, bir Feza Gürsey, bir Cavit Erginsoy, bir Nermi Uygur gökten düşmediler. Okulun kendi dönemlerinde de süren bu olağanüstü özelliklerinden yararlanıp oluştular. Onlar gibi daha niceleri de, kendi alanlarının en önde isimleri oldularsa hepsi de bunu o okula borçludurlar.

Galatasaray'ın beşyüzüncü yılı dolayısıyla ne güzel yazılar çıktı. Türk basınındaki saygın yerini büyük çapta yine Galatasaray'ın bir övüncü olan Abdi İpekçi'ye borçlu olan MİLLİYET'te de yine o okulun birer övüncü olan Altan'lar, Soysal'lar, Toker'ler ne değerli, ne vukuflu, ne vefalı yazılar yazdılar.

Ben bu konuda biraz geç kalmıştım.

Lütfen bu yazıyı o genç değerli okuldaşlarımın ve kapı yoldaşlarımın –elbette ki, başça değil– sadece ve sadece yaşça bir ağabeyleri sayılacak bir eski Galatasaray'lının okuluna karşı küçük bir vefa borcu sayın.

İNSANI ŞEKİLLENDİREN OKUL: GALATASARAY

METİN TOKER

Şimdi düşünüyorum da, bütün ömrüm boyunca içinde devamlı en fazla kaldığım müessese okulum, Galatasaray Lisesi. O zaman, beni şekillendirmede en etken müessesenin okulum olmuş bulunmasında şaşılacak bir taraf yok. Rahmetli büyüğümüz Suat Hayri Ürgüplü'nün 500. yıl kutlama törenine katılamadığından dolayı Vakıf Başkanı İnan Kıraç'a gönderdiği mesajı hatırlıyorum. Adının başına "923/24 Mezunu 318-112 Kaptan" ibaresini koyan büyüğümüz altına, işgal ettiği şerefli makamları, mevkileri sıralamış, dip notunda da şöyle demişti: "Bütün bunlar son nefesime kadar bağlı kalacağım okul-âbidemin sayesindedir".

Bu, biraz, hepimiz için geçerli değil midir?

O vakitler, tepesinde ünlü Lebon pastahanesinin bulunduğu Kumbaracı yokuşunda oturuyorduk. Sabahleyin erken nenem beni kaldırır, giydirir, kahvaltımı yaptırır, elimden tutarak Tophane tramvay durağına götürürdü. Ya bir Bebek-Eminönü, ya bir Ortaköy-Aksaray tramvayının sarı renkli ikinci mevki vagonuna binerdik. Bir süre sonra nenem sadece durağa kadar geldi. Biraz daha geçince evin kapısından uğurlar oldu. Zaten tramvay Ortaköy'de, okulun kapısında dururdu. Ortaköy Galatasaray'ın ilk kısmıydı ve o yıl, 1930'da açılmıştı. Birinci sınıftaki sıram denize bakan bir pencerenin önündeydi. Yatısız, o günkü deyimle yarı pansiyon, parasız öğrenciydim. Sonradan parasızlardan -"meccani" denilirdi- yarı pansiyon usulü kaldırıldı.

Ortaköy'de iki yıl okudum. İlk yıl İlhami Bey'de, ikinci yıl Lutfi Bey'de. Belki saçlarım kıvırcık olduğundan, belki sınıfın en küçüklerinden bulunduğum için, belki de "munis tabiat"ım dolayısıyla -buna şimdi pek çok kimseyi inandıramıyorum- İlhami Bey bana "Kuzu" adını taktı. Galatasaray'ın bir kaç "Kuzu"sundan biri de ben oldum. Üçüncü sene yatısızlar -"nihari" denilirdi- Beyoğlu'na, büyük binaya alındık. Orada, üçüncü sınıfta Vahdi Bey'i bulduk. Yıl 1933. 1982'de, 500. yıl töreninde Ferruhzat Bey "Sen Metin'i seversin" diye Vahdi Bey'i benim yanıma oturttu. Aradan, yarım yüzyıldan bir yıl eksik geçmiş. Ama Vahdi Bey o zaman kaç yaşındaydı ki? Allah sizi inandırsın, şu anda yarım yüzyılı ancak geçmişe benziyor. Halbuki onuncu yıl marşını, "Çıktık açık alınla"-yı bize öğretmesi 49 yıllık hikâye.

Bir süre sonra Kurtuluş'a taşındık. Tramvay seferleri ters taraftan başladı. Ortaokula geçtiğimde babam Anadolu'ya tayin edildi. Biz nenemle Kadıköy'de Mühürdar'a, akrabalarımızın yanına gittik. O devir "vapur-tünel veya Yüksek Kaldırım- İstiklâl caddesi" seferleri devridir. Güzel

bir grubumuz vardı. Yürümeyi tercih ederdik, çünkü böylece Alman lisesiyle İngiliz okulunun kızlarına rastlayıp karşılıklı gülümsemek imkânını bulurduk. Babam döndüğünde lisedeydim. Cihangir'e yerleştik. Evden erken çıktığımda Sıraselviler'den Taksim'e, geç kaldığımda hamamın önünden Galatasaray'a giderdim. Dönüş hep Taksim'den olur ve dipteki pastacıdan tercihan bir "supanglez" yenirdi. Beş kuruştu.

Boğaz yollarındaki iki seneden sonra tam on yıl da, günde en azından iki kere Beyoğlu'nu arşınladım. 1930'da birinci sınıfına girdiğim okulumun onikinci sınıfından 1942'de mezun oldum. Şimdi, birinci sınıfta İlhami Bey'in etrafında çektirdiğimiz resme baktığımda 1942'de hep beraber mezun olduğumuz pek çok arkadaşı görüyorum.

Doğrusu, çalışkan bir sınıfmışız.

1982'deki Metin Toker'in şahsiyetinin 1942'deki Metin Toker'in şahsiyetinin eşi olduğunu elbette ki söyleyemem. Kırk yıl, şüphesiz, bir çok yeni şekillendirmeler getirmiştir. Ama bunun iskeletini, kalın kısmını, esasını 1942'de almış bulunduğumu rahatlıkla söyleyebilirim. Sonrası, hep bunun üstüne geldi.

Ben de, rahmetli büyüğümüz Ürgüplü gibi, bundan hiç şikâyetçi değilim. Memnunum ve iftihar ediyorum.

Galatasaray türü insanı şekillendiren liseler yalnız Türkiye'de değil, dünyada azdır. "Galatasaray'ın 500. yıldönümü"nün bir anlamı böyle müesseseler gibi Galatasaray'ın da son yıllarda perişan duruma düşmüş olmasının sebebi. Perişanlık sadece binanın duvarlarında, sınıflarının kürsü ve sıralarında kalmamıştır. Atatürk'ün ideallerinde akıncılık görevini sırtlamış Galatasaray'lılık ruhu -Büyük Önderin okulumuza gösterdiği müstesna ilginin temelinde bu yatar; Büyük Önder hiç bir liseyi arka arkaya üç defa ziyaret etmemiştir- yozlaşmış, hatta üstünü kül kaplamıştır. Galatasaray'ı "bir sıradan lise" haline getirmeyi amaç edinenlere karşı Galatasaraylıların gereği gibi karşı çıkmamaları hayli zaman kaybına yol açmıştır ama Galatasaray'lılık ruhunun yeni şahlanmasının "Galatasaray'lıları yok etmek değil, Galatasaray'lıları çoğaltmak" sağduyusuna sahip bir iktidarla aynı devre tesadüf etmesi iyi bir talih oluşturmuştur.

Elele, Galatasaray'lılık ruhu üzerindeki küller şimdiden atılmıştır. Galatasaray, toplumumuzda büyük hizmetler verecek evlâtlarının "fikri hür, vicdanı hür" insanlar olarak, daha engin başarılarla şekillendirmede devam edecektir.

GEÇMİŞTEN GELECEĞE

Çınar; ulu, ve geçmişi yansıtan görünüşü ile saygınlık uyandıran bir ağaçtır.

Okulumuzda da gerek geçmişi, gerek Türkiye'mizin siyasal, ekonomi, sosyal ve sanat alanlarında etkin görevler almış mezunlarıyla tıpkı bir çınar görünümündedir.

Çınarın ululuğunu tamamlayan bir yanı ise kökleridir. Çınar, bu durumunu toprağın derinliklerine saldığı kökleriyle sağlar.

Türk Milli Eğitiminin ulu çınarlarından biri olan lisemizin kökyerini, şu anda sonsuzluğa geçmiş mezunları oluşturuyor. İşte şu anda, sonsuzluğa geçmiş bazı sanatçı Galatasaraylılar, sanki geleceğe sesleniyorlar.

GALATASARAY LİSESİ
KÜTÜPHANESİ

T. D. K.
F. III. 4

Ruşen Eşref ÜNAYDIN

Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin
Kuruluşundan ilk Kurultaya kadar

HÂTIRALAR

Bükemez zevkim ve
saygım ile Galatasaray
lisesine

İkinci Basılış

Ruşen Eşref Ünaydın
Büyükada 27 Şubat 1944

ANKARA, 1943

GENÇ GALATASARAYLI GAZETECİ RUŞEN EŞREF ÜNAYDIN'IN 1918'DE ÇANAKKALE ZAFERİ SONRASINDA MUSTAFA KEMAL İLE YAPTIĞI MÜLÂKAT HAKKINDA...

"Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'e mülâkat, ilkin 1918 de, Mütarekeden az önce, Yeni Mecmua'nın "Çanakkale" fevkalâde sayısında çıktı. Genç bir yazarın, ilerde yeni bir vatan kurtarıcısı ve kurucusu sıfatıyle adını bütün dünyaya duyuracak genç bir kumandanla ilk karşılaşmasıydı bu.

Bu genç yazar, günün karanlık havası içinde, Çanakkale savaşının başlıca kahramanını nasıl keşfetmiş ve ona bu derece önem vermişti?"

"Çanakkale savaşlarında eşi görülmedik en korkunç ölüm vasıtaları ile, sayıları bizimkilerden kat kat çok ve arzın beş kıt'asından devşirilme hücum alayları ile saldırıp karşıdan bir göz alımlık bir yarımadayı aylarca müddet gece gündüz, göğü ateş, yeri ateş, suyu ateş, ufku ateş bir cehenneme çevirdikleri o imtihan meydanında dev çelikler aşındırarak, haşmetli inatlar kırarak Çanakkale'ye "Bir gün Türkler bu geçidi tuttular, dünyayı buradan öte aşmaya bırakmadılar" gibi ölmez bir mâna kazandıran büyük komutan Mustafa Kemal ile mülâkatına genç gazeteci-yazar şöyle başlıyordu:

– Hayır efendim, düşünüyorum, size ne söyleyebilirim! Çünkü, bakın, bütün bu yığınlarla evrak hep o günlerin hatıralarını ihtiva ediyor.

"Buyurun bir sigara... birşey yaparız."

Büyük kutuda bulunan Baframaden sigaralarından bir tanesini aldım. Paşa küçük bir masanın üstünde duran çıngırağı bir iki defa çevirdi. Derhal kapının önünde şık bir nefer, mahmuzlarını birbirine vurarak kumandanın emrine muntazır olduğunu vaziyetiyle anlattı.

– Çocuğum bize iki kahve, sobanın da ateşine bakın.

Biraz sonra bize hitaben:

– Bu defterleri kurcalıyacak olursak içinden çıkamayız. İsterseniz sizinle bir hulâsa yaparız, bu ancak böyle olur!

Hakikatte defterler o kadar çoktu ki onların arasında insan kendini Çanakkale harp tarihini yazmak için bir evrak mahzenine dalmış sanabilirdi.

Dedim:

— Paşa Hazretleri! Şüphesiz ki Çanakkale harbi bu memleketin çocuklarındaki fedakârlığı, vatan toprağını yabancıya vermemek için bir saadete koşar gibi ölüme atıldığını göstermek itibarile tarihimizde unutulmaz bir kahramanlık merhalesi vücuda getirmiştir. Bu hamaset günleri artık silinmemek üzre cihan tarihinde lehimize iki üç sahife daha ilâve etti. Sir Hamilton bile, türkçeye tercüme edilmiş raporunda okudum, bizim cesaretimizdeki, bizim fedakârlığımızdaki ulviyeti kendi aleyhlerine kaydediyor. Bütün fransız mecmua ve gazeteleri, Çanakkale'de döğüşmüş zabitlerin, kumandanların, oraya uğramış muharrirlerin ve gazetecilerin hatıralarını, makalelerini, yazdılar. Halbuki şimdiye kadar biz henüz bir şey yapmadık. Yeni Mecmuanın son kıymettar teşebbüsü bana o gazâ yerlerini görmüş olanlarla konuşmak fırsatını verdi. Bu hususta tabii zati âlilerini ihmal edemezdim. O muharebelerin her gününe büyük bir faaliyetle iştirak ettiniz. Vaziyeti tamamile biliyorsunuz... Kim bilir ne kadar çok hatıranız vardır. İşte müsaade buyurursanız eğer, bugün zâti âlinizden onları dinlemek için geldim."

Paşa bu sözleri ciddi bir tebessümle telâkki ediyordu.

Cumba tavanlarına ve pencere kenarlarına varıncaya kadar kanapeleri, koltukları bile halılar, seccadeler ve kilimler altında koyulaşmış, bu çok gölgeli odada Mustafa Kemal Paşa'nın siması Rambranvari bir tablo mevzuunu andırıyordu. Genç bir simada bu kadar engin bir mâna gördüğümü hatırlamıyorum: Işıklarla gölgelerin dalgaları arasında sebat, tevekkül, tevazu, vekar, mülâyemet, huşunet, saffet, zekâ... Bütün bu zıt şeylerin toplandığı sarışın ve gayet sevimli bir yüz...

Çekmekte olduğu doksan dokuzlu necef tesbihi masasının üzerine bırakarak:

— O halde derhal başlarız, dedi.

Ve kimi yerde, kimi yazıhanenin üzerinde, kimi köşede buzcamlı koyu renk dolapta, kimi İngilizlerden zaptolunma koca bir makinelitüfek önündeki koyu renkli çini sobanın üzerinde bulunan defterlerden, müsvedde ve tebyizlerden süzülen Çanakkale menkıbesinin hülâsasını, bu sabırlı ve temkinli kumandandan üç gün, ve her mülâkat on iki saatten aşağı sürmemek şartile, üç gün dinledim.

Başlamazdan evvel dedi ki:

— Tabii esrarı askeriyeye temas eden noktaları size söylemiyeceğim. Bunlar ne sizi alâkadar eder, ne de okuyanlara bir fayda temin eder. Bunlar san'at adamları içindir ki tarih hepsinden bahsedecektir.

— Elbet Paşam. Maksadım, o günlerin vak'alarını bizzat zati âlinizden öğrenmektir. Askerliğe temas eden noktaları ben de anlamam. Bunun üzerine Paşa izaha başladı.

.....

Vâlâ Nurettin (Gazeteci adıyla VÂ—NU), basın hayatımızda değişik çalışmalarıyla döneminin ünlü gazetecileri arasına girmişti. Yüce ATA'mızı yitirdiğimiz günlerde Akşam gazetesinde çalışıyordu. Aşağıdaki yazısı, o günlerin duygularını yansıtması bakımından anlamlıdır.

MUKADDES ATATÜRK'ÜN ALTIN DEVRİ

VÂLÂ NURETTİN

Ne mesut millettik, ne büyük mateme gömüldük.

Hastalığına dair, en mübhem şayialar çıktığı günden beri evlerimizde konuşuluyordu:

– Hayatımın yarısını ona verirdim.

– Hayır hepsini ve derhal.

– Kabil olsa...

Sabahları kâbuslu uykularımızdan uyanır uyanmaz hasta yattığı Dolmabahçe Sarayı'nın üzerindeki bayrağa gözlerimiz çevriliyordu. Yarım değil, tamam asılmış. Rahatlıyorduk:

– Yaşıyor

– Tek yaşasın da. Çalışmasa bile onun nefes alması bize yeter! diyenler oluyordu.

Dünden beri işte unutulmaz acılara gömüldük. Ulu matemi dar havsalamıza sığdıramadığımız için midir, yoksa ruhunu ayrılmaz şekilde milli ruhumuza kaybolmuş hissettiğimizden mi, onu ölmemiş, ölemez ve hiç bir şeyi değişmemiş, değişemez görüyoruz.

Bununla beraber evinden yeni çıkmış bir kadın, mezar sükutu içindeki tramvayda birdenbire silkinerek soruyor:

– Bu bayraklar niçin yarım asılmış?...

Biletçi bir şey söylemeden nemli gözlerini önüne eğiyor ve kadın felâketi böylece anlayarak bir feryad koparınca, tramvay arabası birdenbire seri hıçkırıklarla, feryadlarla matem evine dönüyor.

Susarak zehirini içine akıtanlar mı daha muzdarip; baygınlık nöbeti geçirecek derecede hislerini izhar edenler mi? Ömürlerince gözlerinde yaş görünmemiş koca erkekler, gizlenerek çocuk gibi ağlıyor.

Bize bahşettiğin mesud hayatın zerresinden O'nun matemi ile dolu bir uçuruma yuvarlandığımız için bu ani tekânuz yasımızı başka hiç bir kederle ölçülemeyecek kadar kederli bir hâle getiriyor.

Asıl azamet Milli matemimizin vakasındadır; bu kara günde bile O.-nun büyük eserine milletçe ebediyyen devam etmek azmimizdir. Atatürk'ün fiili eseri olan T. Cumhuriyeti'ni, Kemalist ideolojiyi hiç bir sarsıntıya uğratmaksızın O'nun ALTIN DEVRİNDE olduğu gibi nifaksız, şifaksız sürüp götürmek, O'nun başladığı işleri tetviç etmek ahdimizdedir.

O'nun "tarihteki en şanlı millet" diye tesbit ettiği, bataklıktan çıkararak en müterakki memleketlerle bir nesil içinde yarıştırdığı Türk milletini, istikbâlinde rakipsiz ihtişamda bir millet; haline koymak, O'nun yarattığı sevgili kelimelerle söyliyelim; Ulusal ülkümüzdür. Bu yeni devletin ilk reisi ebediyete daha dün intikal etmiş olan bu ezeli Türk'ün ebedi cumhuriyetini tarihin hiç bir dönemine nasip olmamış pürüzsüzlükte bin senelerce yaşatmak;O'nun kurucusuna, bizim kurtarıcımıza karşı en küçük en naçiz fakat katiyen zaruri bir vazifemizdir.

Atatürk'ün Türklüğe meczolmuş kudsi şahsiyetine karşı hürmetimizi ancak bu suretle yüzümüz kızarmadan edâ edebileceğiz.

12/11/1938
Akşam Gazetesi.

1910 yılında Diyarbakır'da doğan 1106 Cahit Sıtkı Tarancı okulumuzdan 1931 yılında mezun olmuştur. Sanatçı, estetik ve bireysel bir görüşle hemen bütün şiirlerinde ölüm ve ölümlülük temalarını işlemiştir. Hayatındaki değişiklikleri, ölümlü bir varlık oluşunu, ruhi bir acı duyarak, ama hiç bir metafizik düşünceye kapılmadan ve hiç bir avuntu aramadan ortaya koymuştur.

Ölüme bir meydan okuyuş olarak gördüğü Atatürk'ün hayatıyla ilgili bir yazısını kitabımıza alıyoruz.

BAHTİYAR ADAM

CAHİT SITKI TARANCI

Herkes ölür. Bu, her çakılan tabutun bize hatırlattığı müthiş ve şaşmaz bir tabiat kanunudur. Ve ölürken herkesin gözü arkada kalır. Bu herkese mukadder bir hasrettir. Atatürk'de herkes gibi öldü; fakat herkesten ayrı olarak, gözü arkasında kalmadan öldü. Kalbi Türk olmak gururu ile çarpan, milletini kendi eli ile karanlıktan aydınlığa çeken, başında istiklâl rüzgârını estiren, ona hürriyet balını tattıran, memleketin bünyesine uygun, güzel bir rejim hediye eden, onu güneşlerin at oynattığı medeniyet şosesinin başına getirip bırakan bir adam, öldüğü zaman, gözü arkada kalır mı hiç?

Dün Atatürk'ün kutsi nâşı Ankara'ya ebedi metfenine götürülürken, caddeleri, pencereleri, damları dolduran ve bakışları mahzun, mendilleri ıslak yüzbinlerce Türkün vakur ve ulvi manzarası karşısında bir insan için, milletin kalbinde yer etmekten daha büyük bir bahtiyarlık olamayacağını gözlerim yaşararak bir kere daha anladım.

Atatürk bahtiyar adamdır.

20/Kasım/1938
Cumhuriyet Gazetesi

1886 yılında İstanbul'da doğan 409 Hamdullah Suphi çok yönlü kişiliği ve hareketli yaşamıyla yakın tarihimizin renkli simaları arasında yer almıştır. 1904 yılında okulumuzdan mezun olduktan sonra hoca, müderris, Osmanlı Mebusan Meclisi üyesi, Cumhuriyet döneminde milletvekili, büyükelçi, şair, yazar ve hatip olarak değişik alanlarda başarı sağlamıştır.

Genellikle şiir, hikâye, makale türlerinde yazmakla birlikte, Türk Edebiyatında hitabet gücüyle tanınmıştır. Bir Atatürk heykelinin açılışı sırasında yaptığı konuşma, bu açıdan dikkate değer bir nitelik taşımaktadır.

GAZİ'NİN HEYKELİ

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER

Hanımlar, Efendiler !

Anadolu Yaylasının, şu yüksek şahnişini üstünde, bembeyaz mermerlerin yukarı kaldırdığı şu yağız ata binmiş tunçtan adamı tanırsınız...

Türk Vatanının en talihsiz ve en uğursuz günlerinde gizlilik perdelerini sıyırarak ortaya çıkan bu esrarengiz adamı tanırsınız!...

Mermer ve tunç, duyan ve düşünen milletlerin elinde şimdiye kadar hatır ve hayale gelmez şekiller aldı. Milletlerin ebediyete bağlamak istedikleri ulvi düşünceleri, derin ve nihayetsiz aşkları ifade eden bu maden, tunç; Türk Vatanında bütün halkın şimdiye kadar duyulmamış en nadir hislerine bir şekil vererek işte karşınıza çıkıyor.

Kendi kendimize soruyoruz "Acaba bu maden dünyanın neresinde bundan daha ilâhi, bundan daha güzel bir mevzuun ifadesine vasıta olmuştur?"

O, bir askerdir. Vatan müdafaası için silâhları eline aldığı emir ve kumanda mevkiine geçtiği günden beri hiçbir defa mağlup olmamış bir askerdir.

Bütün bir memleket mağlubiyetten mağlubiyete düştüğü zamanlarda O, daima galip kalmanın sırrını bilmiş ve nihayet Milli tarihin bitmeye mahkum göründüğü günlerde İstiklâl mücadelesinin başına geçerek Vatanına kat'i zaferleri ve halâsı getirmiştir.

Günlerce, haftalarca üstünde Sakarya Muharebelerinin şimşekleri kırmıldayan şu karşı ufuklardan Akdeniz yalılarına kadar açılan sahalarda bir avuç toprak var mıdır ki hâlâ onun tantanalı gazalarının hatırasını taşımasın?

O, bir teşkilâtçıdır. Cihan muharebesinin enkaz halinde bıraktığı bir devletten yepyeni bir devlet çıkarmak için lâzım gelen unsurları O topladı.

Onun eli altında hükümet kuruldu, ordular doğdu. Yeni bir istikbâl için yeni bir idare cihazı işlemeye başladı.

O bir siyasidir. Uzak ve yakın tarih, iyi bir tarihi hak etmiş olan birçok milletlerin, hattâ hesapsız akan kanlar pahasına kazanılmış zaferlere rağmen kıt görüşlü. siyasiler tarafından nasıl felâketlere sürüklendiğini bize hikâye etmiyor mu? Türk davası etrafında cereyan eden müzakerelerden Türk Vatanı lehine elde ettiği neticeler en iyimser hayalin hudutlarını pek çok aşmıştır. Emsali olmayan bir görüş açıklığı, anlayışta nihayetsiz bir ihata ve şümul, daima karşısındakini kendi arzusuna doğru eğen sarp, yalçın bir irade ona mevzii muvaffakiyetlerden başlayarak Lozan'a kadar birbirini takip eden bir sıra büyük muvaffakiyet temin etmiştir.

O, bir islâhatçıdır. Bütün Müslüman dünyasını muhtelif derecelerde esarete uğratan manevi zencirleri yanılmaz bir isabetle keşfetti ve onların hepsini birer birer koparmasını bildi. Eğer mazlum doğu milletlerine kudretli ve mes'ut bir istikbal için bir yol aramak lâzımsa, şimdi Ankara şehrine yukarıdan bakan bu büyük vatandaşın çizdiği yoldan geçmek kâfidir deriz. Onun tatbikinde gösterdiği kudret ve ıslâhatı düşünmek bir hayal, söylemek bir ifrat, tatbike kalkmak bir cinnet gibi görünebilirdi. Her müşkülü yenen, her imkânsızı mümkün kılan cesareti, destani ve efsanevi bir mahiyette olan bu inkılâpçıdır ki, bize umumi tarihin bahsettiği bütün ıslahatçıları gölgede bıraktı.

O, bir rehberdir. Askerlikte, idarede, siyasette, içtimaiyatta, san'atta ve zevkte bize daima hayret veren en güzel esasları O koydu, en güzel şekilleri O gösterdi.

O, bir barıştır. Perişan gönülleri ümitle dolduran, harp meydanlarında toplanma yerini bize haber veren yüksek bir bayrak gibi muhtelif yollarda dağılmış zekâları ayni irade altında toplayan, yanına giren her ferde: "sen benim fevkimdesin" dedirten; ortaya koyduğu esaslara candan sadık olanları daima bir eliyle himaye eden bir baştır.

O, bir hatiptir. Türk lisanının en yüksek abidelerinden birini onun bir başkasına nasip olmayan lisanı, Türk Milletine verdi. Nutuklarında öyle parçalar vardır ki ifadenin belâgatı itibariyle bugünkü ve yarınki nesillere yüksek birer örnek olacaktır. Aman vermeyen sıkı bir mantık, sadelik ve asalet, perdesi uzaklık ve derinlik veren içten gelen bir ses Onu mücadele tarihinin rekabet kabul etmez bir hatibi haline koydu.

Ey Türk Vatanı!.. Bu civanmert ve büyük evlâdın senin sayısız ihtiyaçlarına göre bazen bir asker şeklinde göründü, bazen düşkünlük ve hüsran saatlerinde, cesaret neşreden bir hatip olarak konuştu. Dağınık yurdunda, zaman oldu ince ve asil elleriyle enkazı toplayarak yeni bir devletin temelini attı. Bir masa başında saati geldiği vakit, Onu bir siyasi olarak müzakere ederken, emirler yazarken gördük. Gün oldu; tılsımlı parmaklarıyla ebediyete dayanmış zannolunan ne kadar köhne müessese var-

sa, dokundu ve dağıttı. Günün birinde İstiklâl mücadelesinin Tarihini yazmak lâzım geldi; onu, O yazdı.

Şimdi O, kurşun uğrağı ve uçurumlarla çevrili ölüm yollarından geçmiş, bu sulh ve umran günlerine vasıl olmuş, Anadolu yaylâları üstünden garbın ve İstikbâlin engin ufuklarına bakıyor. Hareketini devamlı bir dikkat içinde durdurmuş, gözleri uzakta ve derinde bir noktaya dalmış, karşımızda bekliyor. Baktığı taraf Türk Tarihine yeni bir istikamet vererek bir hedef diye gösterdiği hayat âlemi, yenilik âlemi, batı âlemidir.

Alüsizadeler diye tanınan Iraklı, birçok âlim ve şair yetiştirmiş eski bir aileye mensup olan Ahmed Haşim 1883 yılında Bağdat'ta doğmuştur. Daha henüz iki yaşında iken babası Arif Hikmet Bey tarafından İstanbul'a getirilmiş ve tüm gençlik yıllarını bu şehirde geçirmiştir. Bu arada orta öğrenimini de Galatasaray Lisesi'nde yapan şairimiz müstesna kişiliği ve kendi konusundaki başarısıyla edebiyatımızda özel bir yere sahiptir.

J'AI VU LE GAZİ

AHMED HAŞİM

Parmi les personnes convoquees au palais de Dolmabahçe pour les entretiens préliminaires au sujet de l'adoption des caractères latins, je me trouvai au nombre de ceux qui s'y rendaient pour voir le Gazi de leurs Propres yeux

J'étais ému.

Je n'ai pas la moindre confiance dans l'objectif photographique et ne partage point l'opinion des gens qui croient que la tâche du portraitiste a pris fin parce qu'on a découvert la photographie.

La forme et la matière varient sans cesse selon l'angle de réflexion de la lumière. II s'ensuit que nul visage humain ne se présente sous une unique apparence avec des caractéristiques définies une fois pour toutes. Le peintre prend tout son temps pour observer sur le visage de son modèle le flux et le reflux de la vie, pour surprendre et découvrir enfin les traits secrets de sa véritable identité. On ne saurait demander à l'appareil photographique d'éxécuter ce travail d'analyse et de synthèse. C'est pourquoi l'image qui se dessine sur l'objectif ne peut avoir la valeur d'un témoignage.

Quand, sur la foi des photos, je m'attendais à voir une stature légèrement marquée d'embonpoint et de lassitude, aux lignes tant soit peu épaissies, mes yeux s'éblouirent par une apparaition empreinte de puissance contenue et de vitalité débordante, qui traversa la porte comme un flot de lumière: un visage nerveux qu'illuminaient, d'éclairs bleus, jaunes, verts, deux yeux dont les iris étaient faits de minéraux étranges et mystérieux. Une touche de couleurs printanières sur les joues, le front, les mains... Deś cheveux blonds, abondants, méticuleusement peignés... Un organisme plein de fraîcheur, tendre, ramassé, frêle et dont tous les ressorts étaient d'acier...

Tels les dieux antiques, l'homme qui avait acculé a une décrépitude foudroyante six siècles d'histoire ne portait sur lui les traces hideuses d'aucune atteinte temporelle.

Elle est là, pareille au sommet d'un volcan, indifférente au feu qu'elle porte dans ses replis, sereine et souriante sous le ciel d'azur, la tête qui fut la source des idées qui consumèrent, comme un fleuve de flammes, les dêbris d'un passé branlant et ouvrirent la voie à la création d'un monde nouveau.

Elle seule demeure, indemne, à l'abri des nuages fulgurants, des vents tempêtueux et des inondations fécondantes, par elle engendrés.

Le plus grand bienfait de ce jour-lâ fut pour moi d'avoir vu de près cette tête légendaire (D'Aprês Nous Istanbul, 1928).

Varlık Dergisi ile Varlık Yayınları'nın kurucusu olan 677 Yaşar Nâbi 1908 yılında Üsküp'te doğmuştur. Yedi meşale topluluğu şairlerinden biri olarak edebiyat dünyamızda tanınmış, gerek çıkardığı dergi, gerekse yayınladığı kitaplarla Cumhuriyet kuşaklarının yetişmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

Hikâye, roman, piyes, makale, tercüme türlerinde de eserler veren ve geçen yıl Nisan ayında kaybettiğimiz bu değerli yayımcımızın hatırasını bir kez daha tazeliyoruz.

ATATÜRK'LE GELEN

YAŞAR NABİ NAYIR

Atatürk'le bize gelenlerin en başında insan olmak haysiyeti vardır. Ondan önce de bu uğurda çalışanlar olmamış değildir. Ne var ki, bu çalışmaların sonuçları pek yarım, pek eksik kalmıştır. Çünkü hiçbiri bu ereğe gerçekten varılabileceğine inanmak cesaretini gösterememiştir.

İlk olarak Atatürk'tür ki, adına ümmet dedikleri ve Tanrı buyruğuna dayanmak iddiasiyle türlü kişilerce yüzyıllardan beri konulmuş yasaların kıl kadar dışına çıkamayan bir halkı eşit haklı özgür yurttaşlardan kurulu bir ulus yapma işine girişmiş ve bu yolda hiçbir engelin önünde boyun eğmeyen bir inançla yürümüştür.

Kurulu düzeni tümüyle gökten inmiş bir değişmez bütün olarak bilen ve ona karşı gelmeyi rüyasında görse hayra yormayan kişilerden, her iki dünyanın sorunları üzerinde düşünebilen özgür insanlar yaratmak kolay iş değildi. O zamanki koşullar içinde, pek çoklarımızca hattâ olacak iş de değildi, bir ütopya idi. Oysa Atatürk, insan aklının zaferine inanıyordu. Ulusuna güveni vardı ve bu güveni hiçbir zaman sarsılmamıştı. Biliyordu ki, onun eksikleri, sefaleti, âcizliği, kişilikten yoksunluğu yalnız kulaktan dolma bilgilerine körükörüne bağlılığından ileri geliyordu. Onu özgür düşünmeye alıştırmanın ilk koşulu bu köleliğinden kurtarmaktı. Bu da bir yasa çıkarmakla, ol demekle olacak işlerden değildi. Bu gerçeği çok iyi bildiği içindir ki, yurdunu kurtardığı tarihten ölümüne kadar geçen zaman içinde hiç durmadan hep ulusuna seslendi, ona, bütün diktatörlerin tersine, verilen buyruklara göre değil, aklını kullanarak düşünmesini salık verdi. Örnek olarak ileri, mutlu, aydın ve zengin Batı uluslarını gösterdi, onlardan hiçbir farkı olmadığını, geri kalmışlığının tek nedeni, kendisinin yüzyıllar boyunca aldatılmış olan cahil ve çıkarcı kişilerin sözünden dışarı çıkamayışı olduğunu anlattı.

Ama bunu anlatmakla kalmadı. O cahil, sinsi, çıkarcı sömürücülerin sevgili halkına yaptığı kötülükleri önlemek için de gereken yasaları çıkarmaktan, karşılaştığı engelleri birer birer devirmekten de hiç geri durmadı. Hasta vücuttaki, ilâçla önlenmesi imkânsız, kangren yuvalarını, eline neşteri alarak teker teker temizledi. Yüzyıllardan beri Tanrı adına konuşmaktan başka hiçbir olumlu iş yapmadan cahil ve fakir halkın sırtından rahatça yaşamanın yolunu bulmuş çirkin yobazın gözünün yaşına bakmadı. Yalvarışlarına kulak asmadı. Binbir şaklabanlıkla eteklerini öpenlerin ikiyüzlülüklerini yüzlerine vurmaktan çekinmedi.

Tarihinde hiçbir zaman ulusu, ileri Batı ülkelerindeki gibi kendi kendini yönetmek mutluluğuna erişmemişti. Onu ilk defa olarak bu düzeye çıkarmak istiyordu. Ama biliyordu ki, o günkü koşullar içinde Batı sisteminde bir demokrasi, yurdun yönetimini, halkın değil, sadece onu sömüren yobazların, onların efendilerinin eline verecektir. Keskin zekâsıyla tuzağı gördü ve içine düşmekten sakındı. Ülküsü demokrasiydi ama ilkin halkını bu olgunluk düzeyine çıkarmak gerekiyordu. Bu sonuca varmak için medreseden çıkmış kuşakların ortadan kalkması, Atatürk çağında yetişmiş öğretmenlerin yetiştirdiği okumuş bir kuşağın yurt yönetimini bütünüyle ele alması gerekiyordu. O günü göremediği için gözü açık gitmiştir.

Topkapı adıyla filmi çevrilen, Eric Ambler'in "The Light of Day" adlı romanı var. Olayı İstanbul'da geçen bu romanda bir Türk binbaşısının ağzından çok ilginç bir söz aktarılıyor. Atatürk Dolmabahçe'de ölürken: "Yaşarsam on beş yıl içinde demokrasiyi memleketime yerleştirebilirim. Ölürsem bunun için üç kuşaklık bir zaman ister." demiş. Bu söz ister doğru olsun, ister yakıştırma, bir gerçeği dile getirmektedir. Atatürk yaşamış ve demir pençesini gevşetmemiş olsaydı, on beş yıl içinde gericilik bu yurttan bütün kökleriyle birlikte sökülüp atılmış olacaktı.

Atatürkçü kuşağın uyanması, ölümünden sonra başladı, daha yeni yeni güçleniyor. Bu da gericiliğin yurt çapında genişlemesinin doğurduğu tepkiyle olmuştur. Çünkü Atatürk'ün ölümüyle birlikte, sözüm ona, özgürlük adına başlatılmış olan gevşeme ve hoşgörü hareketi özgürlüğü büsbütün yok edecek ve yurdu Atatürk'ün gelmesinden önceki çağa itecek bir ortam yaratmıştır.

Tehlike birara öylesine büyümüştü ki, Atatürk'le iyi, doğru ve güzel olarak bu yurda gelen ne varsa hepsinin birden yok olmasıyla burun buruna geldiğimizi sandık. Ve bu korkunç duygu, Atatürkçü kuşağın üstünde bir kırbaç etkisi yaptı. İşte şimdi yurt boyunca akla kara arasında verilmekte olan kıyasıya savaş da böylece başladı. Bu savaş Atatürk çağı kayıtsız şartsız yurda egemen oluncaya, yobazlar amana gelip sininceye kadar sürecek.

Ne demişti Atatürk: Türk, öğün, çalış, güven! Bu söz söylendiği zaman şöyle diyenler çıktı: "Tersine bir öğüt bu, ilkin güven, sonra çalış, en sonra da övün demek gerekirdi. İnsan, çalışmadan öğünmekle işe başlar mı?" Oysa ki, bunlar Atatürk'ün ne demek istediğini anlamamışlardı.

Atatürk ilkin "öğün" diyordu ulusuna. Türk ulusundan olduğun için öğün, bin yıllık düşünce köleliğinden kurtulup akıl özgürlüğüne kavuştuğun için öğün. Öğünmek, kendini, kişiliğini bilmek, kendine güvenmek demekti. Bu gururla yola çıkıp çalışacaktı Türk ulusu. Çalışacaktı ve başaracağına güvenecekti. Ne yapsam boş, ben yüzyıllarca sürmüş bir tutsaklık çağının çocuğuyum, kaderimi değiştirmeye gücüm yetmez benim, günümü gün etmeye bakmalıyım demiyecekti, babası, dedesi gibi. İyi günlerin, kurtuluş günlerinin mutlaka geleceğine, çok yakında geleceğine inanacaktı. Gerçekten de bu inançla doluydu Türk gençliği onun sağlığın da, çok şeyler yaptığına, daha zor şeyler yapacağına güveniyordu. Ama sonra ne oldu, ne bitti! Birden ufuklar kararıverdi. Atatürk'ün bin kere ha güç koşullar içinde, yalnız iradesinin gücüne güvenerek almış olduğu sonuçlar teker teker atıldı bir safra gibi, yalancı bir yükseliş uğrunda.

Şimdi neyle övünsün Türk gençliği, teker teker yere çalınmış devrimlerini hatırlayarak, her on kasım günü Ata'sının karşısına çıkarken biraz daha yüzünün kızardığını duyan bu gençlik, neyle, nasıl övünebilirdi? Çalışmasına çalışışordu ama, eski şevk yoktu bu çalışmasında, çünkü geriye doğru kaçan bir çember üstünde koşarmış gibi, hep yerinde saymaktan kurtulamadığı için yarına güvenini yitirmişti. En kötüsü de buydu ya, güvenini yitirmişti! Artık övünemiyor, çalışamıyor, güvenemiyordu. En büyüğünün bu büyük buyruğunu yerine getiremediği için de yerin debine geçiyordu.

Atatürk bizler için savaştı. Çocukluğunun, gençliğinin ne korkunç koşullar içinde geçtiğini unutmayarak yarınki kuşakların da bu acıları tatmasını ülkü edinmiş, bu ülkü uğrunda gözünü budaktan sakınmayan bir yüreklilikle çarpışmış ve kazanmıştı. Ölümünden bunca yıl sonra iç düşmanın elinden teker teker aldığı siperlerin gene teker teker düşmanın eline geçişine seyirci kaldığımız yetişir artık.

Varlık Dergisi
1/Kasım/1964

ANILARDA ATATÜRK

Atatürk adı, bugün artık tarih olmuş bir şahsiyeti değil, kavramlar bütününü anlatıma kavuşturmaktadır. Temeli akılcılık olan sosyal, politik ve ekonomik dünya görüşleri dizisini. Böylece sözcük, salt insan kişiliğinden uzaklaşarak, geçmiş ile geleceğe yönelik, duyuş ve düşünüş sistemlerinin odak noktası durumuna gelmiştir.

Atatürk'ü görmek, işte bu duyuş ve düşünüşün oluşturduğu engin denize geçiştir. O'nu görmek sadece bir simayı algılamak değil, O'nun sembolleştirdiklerini de hissetmektedir. O'nu görmek; sadece görme duyusunun bize bağışladığı sevinç değil, olayları daha iyi kavrayabileceğimiz, bu çerçevede geleceğimizi daha güzel düzenleyebileceğimiz bir ortamın yaratılmasıdır. O'nu görmek; Türk'ün dünyadaki yerinin bilincine varmak demektir. O'nu görmek; coşkun bir çağlayışın ortasına atılmak demektir.

Ancak, ne yazık ki bu günümüzde genç kuşakların erişemeyeceği bir gökkuşağı. Her ölümlü beden gibi Ata'nın da bedeni sonsuz ruh dünyasında. O halde, ne mutlu O'nu görebilenlere! Ne mutlu O'nunla konuşabilenlere! Hele hele övgüsünü alabilenlere...

"TEKRAR GÖRÜŞELİM PAŞAM"

NECDET SANDER

1933/34 yılında Galatasaray Lisesi'nden diploma almış olan ve bugün ülkemizin sayılı editörleri arasında yer alan 432 Necdet Sander, Atatürk'ü görüp, O'nunla ilgili bir anıya sahip olma şerefine erişebilmiş kişilerdendir. Aynı zamanda yazarlık da yapmakta olan Sander, Atatürk hakkındaki düşüncelerini kısaca ifade ettikten sonra O'nu gördüğü geceye, 9 Ağustos 1928 gecesine dönerek söze başladı:

"Zamanın Cumhuriyet Halk Partisi, Sarayburnu'nda, bugün Atatürk heykelinin bulunduğu yerde bir balo düzenlemiş, Gazi de İstanbul yatıyla Dolmabahçe'den hareket ederek eğlence mahalline gelmişti. Burada toplanmış olan halkın coşkun sevgi gösterileri ile karşılanmış ve kendisine ayrılan masada yerini almıştı. O yıllarda ben 11-12 yaşlarındaydım. Akşam ailemle birlikte şerefine verilen baloya biz de katılmıştık. Yirmi metre ötede oturmuş arkadaşlarıyla birlikte yemek yiyordu. Parkın bi bir köşesinde caz, sahnede Mısırlı Muganniye Cemali adlı fevkâlade güzel sesli bir kadın şarkıcı bulunuyordu. Zaten Atatürk Türk müziğini sevmiş ve sofrasından, eğlencesinden hiç eksik etmemiş olmasına rağmen, Batı müziğine inanmış, Batı uygarlığının müzığinin gelecek kuşakların müziği olduğunu söyleyerek bu konu üzerinde de hassasiyetle durmuş bir kişidir. Yemek sırasında bir ara Atatürk kısa bir nutuk verdi ve önündeki kağıtlara bir takım notlar almaya başladı. Yazarken Latin harflerini kullanıyordu. Sonra orada hazır bulunanlardan bunu okuyabilecek biri varsa yanına gelmesini söyledi. Çok geçmeden kalabalık arasından bir genç gelip elindeki kağıtları aldı. Ancak yazıyı güç okuyup, kekelemeye başladı. Bunun üzerine Atatürk: "Görüyorum ki arkadaşınız yeni Türk harflerine daha alışamamış, bu nedenle kendisini affediyorum" diyerek, notları Falih Rıfkı Bey'e verdi. Falih Rıfkı Bey yazıyı kolaylıkla ve düzgün bir şekilde okudu. Atatürk notlarında, Türk ve Batı müziğinin karşılaştırmasını yapıyor; Batı müziğinin Türk karakterin edaha uygun düştüğünü söylüyordu. Saat ikiye yaklaşırken balodan ayrılmak üzere ayağa kalktı."

Dilerseniz burada sözü sayın Sender'den alarak 11 Ağustos 1928 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'ne bir göz atalım:

"Gitmek üzere kalktılar ve halka dönerek:

—"Şimdi size veda etmek istiyorum. Fakat ne diyeyim, hangi tabiri kullanayım: "Au revoir" mı, "Allahaısmarladık" mı, diyeyim? Mesela "Bonjour" yerine ne kullanalım? "Bonsoir", "Bonne nuit" yerine ne diyelim?" dediler.

Günaydın, tünaydın sesleri yükseldi.

Gazi:

–"Bu tabirlere istinas edinceye kadar, şimdilik "sabahınız hayrolsun", "akşamınız hayrolsun" ve "geceniz hayrolsun" cevabını verdi. Gazi gitmek üzere idi. O esnada Galatasaray Lisesi'nden Necdet isminde küçük bir çocuk:

–"Tekrar görüşelim Paşam" diye bağırdı.

Gazi dikkatle döndü:

–"Aferin küçük. En doğru bunu buluyorum, tekrar görüşelim vatandaşlar" dedi.

Halk Gazi'yi aynı heyecan, aynı sürur arasında teşyi etti. Gazi muzıka İstiklâl Marşını çalarken refakatlerinde Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, Maarif Vekili Necati ve mebus beyler olduğu halde ikiyi çeyrek geçe Sarayburnu'nu terkettiler."

"Tabii çok heyecanlanmış ve sevinmiştim. Bu olayı unutulmaz bir anı olarak tekrar tekrar yaşamakta ve saklamaktayım" diyen Sander, en az 9 Ağustos 1928 gecesindeki kadar mutlu ve gururluydu.

PARK OTEL'DE BİR VEDA GECESİ

Dr. ALİ TANRIYAR

1936 senesi benim Galatasaray'dan mezun olduğum senedir. O yıl Temmuz ayında İstanbul'da idim. Bir Balkan festivali tertiplenmiş ve şehir çeşitli Balkan ülkelerinden gösteri yapmaya gelen folklor ekipleriyle dolmuştu. Beylerbeyi ve Dolmabahçe sarayları ile Beyoğlu Tokatlıyan Oteli'nde şenlikler yapılmış, son olarak vedâ gecesi de Park Otel'de tertiplenmişti. Bu önemli güne dış politikada "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinin mimarı, büyük devlet adamı Atatürk de davet edilmişti.

Mektepte yatılı olarak 7-8 kişi vardık. Gerek eğlencelere katılmak, gerekse şimdiye kadar hiç yakından görmediğimiz büyük Ata'mızı görebilmek amacıyla biz de oraya gittik. Folklor gruplarının arasına karıştığımızdan, etrafta alınan güvenlik tedbirlerine rağmen, içeri sızmayı başardık. Saat sekize doğru Atatürk heyetiyle birlikte geldi. Solunda Profesör Afet Hanım, sağında ise eski Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa olduğu halde kendisine ayrılan yere oturdu. Geride ise o zamanın birçok ünlü siyaset adamı ile sivil polisler duruyordu.

Birden o hiç bir şeyi kaçırmayan tesirli gözleriyle köşede büzülmüş olarak duran bizleri gördü ve yanına çağırdı. Merak ve heyecanla dolu olarak yanına gittiğimizde ilk önce hatırımızı, sonra da hangi memleketten olduğumuzu sordu. O'nun etkileyici ve sıcak sesi kısa zamanda bize heyecanımızı unutturdu. Sorularına yerinde ve doğru cevaplar verebilmek için birbirimizle yarış etmeye başladık. Bir ara gözümün masadaki rakı kadehine takıldığını farkedince bana "rakı" kelimesinin kökünü sordu. Cevap veremediğimi görünce aynı soruyu diğer arkadaşlarıma da yöneltti. Bundan da bir sonuç alamayan Atatürk sonunda cevabı kendisi vermek zorunda kaldı:

– Rakı, arık kelimesinden gelir. Peki "arık" nedir?

– .....??

– Arık süzülmüş anlamına gelir.

Dil konusundaki bu mahcubiyetimiz, bizi bir hayli üzdü.

Daha sonra yönelttiği "Türklerin menşei neredendir?" sorusuna ise, ben ve arkadaşlarım bütün bilgimizi ortaya dökerek cevap vermeye çalıştık, takıldığımız yerleri ise kendisi izah etti. Bu arada bütün arkadaşlara tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi hakkında sorular sordu. Son sorusunda ise hangi şarkıları bildiğimizi öğrenmek istiyordu. O anda ilk aklıma gelen melodi olduğu için "Dağ başını duman almış" deyiverdim. Bu sırada salonda zeybek havası çalıyordu. Geceye Safiye Ayla da katılıyordu. Atatürk coşmuştu. Hep beraber kalkıp zeybek oynadık ve yabancılara güzel folklörümüzden bir örnek verdik. Eğlencelerin sonunda Atatürk

"Balkan milletleri arasında birlik nasıl olmalıdır?" konulu bir konferans verdi. Bir buçuk saat sonra konuşması bittiğinde hepimiz O'nun güzel söyleyiş ve tesir kabiliyetinin bir kere daha hayranı olmuş bir biçimde gitmeye hazırlandığımızda kendisi bizi durdurarak ayağa kalktı. O'nun da en çok sevdiği marş olan "Dağ başını duman almış"ı, güneşin soluk ışıkları yüzümüze vururken hep birlikte söylédikten sonra verdiği "Dağılın" komutuyla Park Otel'den ayrıldık. Sevinç ve neşe içinde okulumuza dönerken bütün geceyi uykusuz geçirmenin yorgunluğunu hiç duymuyor ve O'nu güneşin ilk ışıkları yüzüne vururken söylediği marştaki görüntüsüyle hatırlıyorduk.

UNUTAMAYACAĞIM ANI

SELAHATTİN BUDA

Gazi okulumuzu ziyaret ettiğinde ben, o zamanki ismi ile Galatasaray Sultanisi'nin 16-17 yaşlarında bir öğrencisiydim.

Latin harflerine döneli henüz 4-5 yıl olmuştu. Öğretimimizde Fransızca esas olduğundan Türkçe dışında kalan derslerimizin ekserisi Fransızca olarak yürütülüyordu. Birgün Atatürk'ün okulu ziyaret edecekleri haberi geldi. Kendisini görmeyi çok istiyordum.

Hocalarımız çok kıymetli kimseler olup talabeyi hazırlamasını iyi biliyor ve geçmiş dersleri kısaca özetleyerek yeni konuya bağlantı yapıyorlardı. Nihayet Gazi Mustafa Kemal'in okulumuzu şereflendirmek üzere oldukları haberi geldi. Bütün öğrenciler, büyük bir heyecan ve coşku içerisinde vatanımızı kurtaran, Cumhuriyetimizin kurucusu, bu büyük ve yüce insanı karşılamak üzere okulun bahçesini doldurdular. O sırada resimler çekiliyordu. Bu resimlerde büyük bir şans eseri kendilerine yakın bir yerde ben de bulunmuştum. O'na resimde de olsa yakın olmak, O'nu yakından görmek benim için anıların en büyüğüdür. Hepimizle ayrı ayrı ilgilendi, konuştu:

"Türk gençleri;

Cumhuriyeti bizler kurduk sizler koruyup yücelteceksiniz ve yaşatacaksınız" dedi.

O'nu gördükten sonra Türk olduğumla daha çok övündüm. O'na olan evgi ve saygım her geçen gün daha da arttı. Bugün aradan çok uzun yıllar geçti ama hala o günkü heyecan ve duvgular içindeyim. Bizlere bakan göz mavisi çelik gözleri ile O büyük Türk, o günkü gibi aklımdadır.

MAKALELERLE ATATÜRK

Atatürk: yılların yığdığı bir birimimin sentezi, uzun seneler boyunca süren silkiniş çabalarının özü ve nihayet Türk halkı için bir devrin adıdır.

Nica zorluklara karşın inatla yürütülmüş bir siyasal ve ekonomik özgürlük savaşının öyküsüdür.

Tarihten ve ulusun geçirdiği denemelerden ders ve güç alınarak açılmış yeni bir yolun anlatımıdır.

Türk ulusu için büyük değer taşıyan bu dönem ve düşünüşü daha iyi anlayabilmek, ona daha bir bilinçli sahip olabilmek amacıyla, Sayın Fransız Başkonsolosu dışında okulumuz mezunu değerli yazarların makalelerinin ilgiyle okunacağını umuyoruz.

MEMOİRES D'UN ANCİEN DE GALATASARAY, CONSUL DE PORTUGAL A İSTANBUL DE PUİS 1934

JACQUES J. ABRAVANEL
Consul de Portugal

Je me suis souvent demandé si dans la vie, tout, ou une partie du déroulement des évènements de notre existence étaient dûs au hasard? Je sais d'une façon certaine que ma présence à Istanbul n'était pas dûe au hasard, mais bien à la volonté bien arrêtee de mon père de revenir vivre en Turquie où son amour pour la Turquie l'appelait. Il a préparé ceci de longue main et il a tout fait pour que la suite de mes études secondaires se déroulent à Galata Saray, autrefois Mekteb'i Sültani. Que cherchait un citoyen portugais à Galata Saray, durant les années d'occupation par les Alliés, alors qu'il y avait tant d'écoles étrangères où un étranger se serait plus facilement adapté? La réponse sera très simple: l'amour de la Turquie, de cette Turquie connue, aimée et appréciee à Salonique où je suis né et où, déjà tout enfant, je l'ai temoigné en m'exposant et en exposant les miens à de dures représailles, sinon plus!

Mon père était ami d'Atatürk, qu'il avait connu jeune officier, déjà brillant, à Salonique. D'ailleurs, nous avons eu parmi les futurs dirigeants de la Turquie Républicaine plus d'un ami. Il est fort probable que nous serions venus à Istanbul dès la fin de la guerre balkanique, mais nous n'étions pas prêts. Nous sommes venus en Turquie aussitôt que la chose a été possible, en 1920. Mon père a voulu immédiatement m'inscrire à Galata Saray, mais la chose n'était pas possible, un semestre de l'annee scolaire 1919-1920 s'était déjà écoulé. D'autre part, je souffrais des fièvres paludéennes et relevais de la tropicalis, de façon que même admis, je n'aurais pas pu en profiter.

Mon inscription a eu lieu au début de l'année scolaire 1920-1921 et jai du passer un examen d'admission pour le français d'où je suis sorti premier. C'était normal vu que je venais de la plus haute institution pédagogique en Orient, le Lycée Français de la Mission Laïque Française

à Salonique. Par contre, les choses ne se sont pas passées de la meme façon pour le Turc que j'ignorais. Le jour de l'examen je me suis trouvé devant une feuille que je ne pouvais déchiffrer, étant écrite en caractères arabes. Il ya avait dans la salle, outre les surveillants, un professeur, en turban et soutane, qui s'était rendu compte que je n'écrivais pas. Il s'est approché et à dû certainement me demander pourquoi je n'écrivais rien A tout hasard, j'ai repondu, en français, que je ne connaissais pas le turc. A ma grande surprise, il mè repondit dans un français parfait et me posa diverses questions auxquelles j'etais heureux de répondre, puisque j'étais dans mon élément. Avec beaucoup de honte il me dit de na pas m'en faire et d'ecrire sur ma feuille, en français, que ne connaissais pas le turc et de signer. Je quittais la salle bien malheureux avec la conviction que je ne serais pas admis. Et pourtant, j'etais admis! et étais tout heureux de retrouver une bonne partie de mes professeurs de Salonique. J'ai été aussitôt admis dans le cercle de mes camarades qui voulaient profiter de ma profonde connaissance du français. J'ai du bientot mettre le hola afin d'apprendre, un moment plus tôt le turc. Mes professeurs de turc m'aidèrent et, en peu de temps, j'etais le meilleur calligraphe en turc ancien et lisais correctement. Aux premiers examens en section française on s'est rendu compte que toute la classe avait copié sur moi. J'ai été interrogé sur le fait et j'ai repondu que je n'en savais rien, puisque j'avais été le premier a rendre ma feuille et à quitter la classe, ce qui à été confirme par le professeur et le surveillant. Je n'ai jamais pu percer ce mystère, mes camarades se taisant obstinément sur le sujet. Depuis, j'ai été exempté d'examens et mes notes journalières comptaient pour les examens de fin d'annee. Bientot mes camarades me donnerent le sobriquet de Djidjica (cicika) et a ce jour mes anciens camarades me mentionnent sous ce sobriquet. De mon sejour à Galata Saray, je desire relever certains faits: Le Prince Heritier Abdul Mecit Efendi venait souvent inspecter le Lycée et rentrait dans les classes accompagné de notre directeur Salih Arif Bey. La première fois qu'il vint dans ma classe, le professeur me demanda d'xpliquer la leçon du jour. Une seconde et une troisieme fois d'autres professeurs firent de même. A la quatrième, Abdul Medjid Efendi demanda au professeur d'indiquer un autre éléve, celui-ci je le connais deja!

J'etais toujours volontaire en tant que cobaye pour les expériences de physique. Ceci attira l'attention du professeur Ibrahim Hakkı, qui plus tard prit le nom de famille Akyol, qui me demanda de participer a la construction du ler appareil de radio en Turquie, ce que je fis, et l'accompagnais dans les diverses ecoles pour les démonstrations. Le poste militaire français de Maltepe ou Kartal, je ne me souviens exactement, faisait des émissions à notre intention. Par la suite, je construisis mon propre poste dès que le poste de Okmeydani commença à fonctionner.

Sous la République on unifia les classes de français et de turc et sur le conseil de mon directeur Salih Arif Bey, qui m'aimait beaucoup, j'ai quitté Galata Saray sans être diplomé de cette glorieuse institution, ce qui ne m'empêcha pas de continuer à apprendre le turc à titre particulier avec Said Hoca, mon professeur et ami, et d'entretenir des relations etroites avec mes camarades de classe, relations qui continuent encore avec les survivants.

Galata Saray a été la première pepiniere des élites en Turquie, tant à l'époque du Sultanat que durant la République. Si plusieurs parmi mes amis et camarades se sont élèves aux plus hauts postes de l'administration en tant que Directeurs Généraux, Conseillers de Ministère, Ministres et même Premier Ministres, d'autres sont devenus des Professeurs d'Université, des Médecins, Ingénieurs, Juges et Avocats de renom. D'autres, par contre, ceux qui n'ont pas pu faire des etudes supérieures ont dû se contenter de postes subalternes inférieurs à leur instruction. Ceux qui, pour des raisons independantes de leur volonte, se sont trouves dans le besoin d'une aide matérielle ou morale savaient trouver aide et assistance chez moi, en vertu de la solidarité qui unit les Galata Saraylı.

Atatürk, en signant mon exequatur de Consul du Portugal, ayant remarqué le nom de Jacques Joseph Abravanel, a demandé au Dr. Tevfik Rüştü Aras, alors Ministre des Affaires Etrangeres et autrefois notre médecin à Salonique, s'il s'agissait du fils de leur ami commun Joseph? Le Dr. Tevfik Rüştü Aras de repondre: "TA KENDİSİ." J'ai eu tres souvent l'occasion de le voir en diverses circonstances: A Yalova, au Grand Hôtel, à Istanbul, au Park Hôtel ou nos tables étaient à proximité l'une de l'autre, à Karaköy où, faussant compagnie à ceux qui étaient sensés le protéger, montait dans un tramway de seconde classe et causait démocratiquement avec un vieux paysan. Je l'ai vu faire la même chose et rentrer au Tunel de Beyoğlu où il s'est comporté de la même façon et provoquant une ovation du public qui l'avait reconnu. J'ai toujours admiré ce grand fils de la Turquie, artisan de la Turquie moderne, génie dans toute l'acception du terme, d'un courage et d'une volonté indomptable ce qui lui a permis de réussir dans tout ce qu'il a entrepris, malgré les obstacles insurmontables pour d'autres. Le nom de Pere des Turcs a été largement mérité. Pour ma part, je suis fier d'être né dans la même ville que Lui. Le 10 Novembre 1938 j'étais à Lisbonne et dès que la radio eut annoncé le décès d'Atatürk, je téléphonais à mon ami le Consul Honoraire de Turquie pour lui donner la triste nouvelle et lui indiquer ce qu'il devait faire. Comme cela arrive souvent avec les Consuls Honoraires, ce dernier également ne savait que faire et c'est avec soulagement qu'il accepta ma collaboration. Je lui promis de me rendre immédiatement au Consulat afin de faire le nécessaire. En attendant mon arrivée je lui dis de mettre le drapeau en berne et de me préparer toute la documentation qu'il avait sur la Turquie. Il avait des tiroirs pleins et je

n'eus qu'à choisir afin de documenter la presse, que je reçus en ses lieu et place et à qui je donnais des indications circonstanciées. J'allais plus loin avec un journal ami "O Seculo" pour qui je préparais un texte, que j'ai eu la joie d'entendre lire, après 43 ans, par le Délégué du Portugal le Dr. Jose Medeiros Ferreira, de l'Universite de Lisbonne, au "Uluslar-arasi Atatürk Konferansi", organisé par le Bogaziçi Üniversitesi, du 9 au 13 Novembre 1981, à l'Atatürk Kültür Merkezi, à l'occasion du Centenaire de la naissance d'Atatürk. Entre autres, je préparais le texte d'une lettre circulaire informant les Autorités et le Corps Consulaire accrédité à Lisbonne de l'ouverture au Consulat de Turquie d'un registre de condo-leances à l'occasion du décès d'Atatürk. J'ai payé ainsi mon tribut d'admiration envers l'être exceptionnel qu'a été Atatürk et ai fait mon devoir envers la Turquie en l'absence d'un Consul de carriere.

Par ordre d'importance, j'ajouterai quelques faits qui se rapportent à mon attachement à la Turquie et à Galata Saray. En 1947, j'étais Délégué du Portugal et Vice-Président au IIIème Congrès International de la Vigne et du Vin qui se tenait au Palais de Yıldız. Les langues du Congrès étaient le Français et l'Anglais. J'eus à ce Congrès l'occasion d'aider plusieurs de mes camarades de Lycée, qui de par leurs positions officielles participaient à ce Congrès, dans leurs problèmes de rédaction et autres. Un jour avant la fin du Congrès, Le Président Louis Barthe, un ancien premier ministre de France, a demandé aux cinq Chefs de Délégations qui avaient le titre de Vice-Présidents de préparer un discours pour la cloture. Le mien ayant ete choisi, j'en profitais pour le faire traduire en turc, me réservant ainsi le privilège et l'honneur d'avoir été le seul délégué à user de la langue Turque, ceci en hommage pour la Turquie qui nous accordait une large hospitalité et aussi à l'intention de l'institution culturelle, le Lycée de Galata Saray, ou j'avais fait une partie de mes études. Naturellement, après avoir prononcé mon discours en français, je demandais la permission de le répéter en turc, insistant sur l'hommage dû par moi envers la Turquie et Galata Saray. Vous imaginerez aisément le succès de cet acte auprès des représentants du Ministère des Affaires Etrangères sous la Présidence de Reşat Akdur, également un ancien de Galata Saray qui ignorait ma connaissance du turc, des 400 Délégués de la Turquie et de toute l'assistance qui me fit une large ovation debout. Venons-en maintenant à ma rencontre avec mon ancien professeur Ibrahim Hakki Akyol, qui vint me voir au Consulat pour m'annoncer qu'il devait se rendre au Portugal pour un Congrès de Géographie en tant que Délégué de la Turquie et afin de se renseigner sur les formalités à accomplir. Mis en confiance par l'accueil plus que cordial que je lui réservais, sans le reconnaître encore, il me fit la confidence d'un problème qui le tracassait et me dit qu'il avait une fille de 16 ans qu'il ne savait à qui confier en son absence et que, n'étant pas fortune, il ne pouvait l'emmener et que ceci pouvait l'empêcher d'aller à ce Congrès auquel il tenait. Sous l'effet de l'émotion ressentie, il eut un tic, que je

connaissais bien et ainsi me rendis compte que j'etais en présence de mon ancien professeur de physique à Galata Saray. Je lui repondis qu'il devait absolument aller à ce Congrès et que certainement une solution serait trouvée, me réservant, sans lui en faire part, en ma qualité de Consul et de Membre Correspondant de la Societe de Geographie de Lisbonne, d'intervenir afin qu'il puisse emmener sa fille. La réponse que je reçus fut que mon professeur et sa fille seraient les invités de la Sociéte de Géographie pendant le Congrès et apres le Congrès, par le fait qu'il avait ete mon professeur. A sa prochaine visite je lui donnais la bonne nouvelle et lui dis qu'a part le trajet, leur sejour a Lisbonne ne lui coûterait rien et lui donnais du "HOCAM" en toutes occasions. Il finit par se rendre compte que je lui donnais du HOCAM et me dit, mais je ne suis pas votre Hoca. Mais si, vous l'avez été à Galata Saray, en telles classes. J'ai participé a la fabrication de l'appareil de radio que vous avez construit et vous ai accompagné dans les ecoles pour les démonstrations. Son emotion ne connut plus de bornes et il eut des larmes aux yeux en m'embrassant. Des son retour du Congrès au Portugal, il vint me voir, me raconta tout ce que l'on avait fait pour lui et sa fille, et m'annonça que j'etais invité a une seance solennelle à Galata Saray ou il ferait un compte-rendu de sa participation au Congrès. Au jour indiqué, je me rendis au Lycee de Galata Saray ou je fus reçu en particulier par le directeur de l'epoque, Behçet Bey, à qui vint se joindre la Ministre de l'Interieur, Şükrü Kaya Bey, un ancien de Galata Saray, et, ensemble nous nous rendimes a la Salle de Fêtes, archicomble d'élèves, d'anciens élèves, invités pour la circonstance, et, parmi eux, beaucoup de mes anciens camarades. Le Professeur Akyol monta sur la scène ou se trouvaient déjà plusieurs invités de marque, tous anciens de Galata Saray. Le directeur Behçet Bey presenta le Professeur Akyol, qui tres émotionne commença son allocution avec la phrase: Les professeurs ne sont pas riches en argent, mais leur richesse résidedans les élèves qu'ils ont instruits. Il raconta ce qu'un ancien élève avait fait pour lui, de l'hospitalité qui lui avait été accordée à lui et à sa fille durant le Congrès et après le Congrès, de la considération dont il avait joui pour avoir été le professeur d'un ancien de Galata Saray qui se trouvait être le Consul de Portugal et qu'ainsi une semaine durant après le Congres il avait joui ainsi que sa fille d'une large hospitalité qui lui avait Permis de visiter à fond ie Portugal. La salle réagit immediatement aux cris de Yaşa Cicika, les jeunes ont suivi, mêlant leurs voix à celles de leurs anciens. Apres son exposé, Şükrü Kaya Bey fit un discours de circonstance, invitant les jeunes à s'inspirer de ce qu'ils venaient d'entendre et m'invite à monter sur la scène ou il me felicite et me donne la parole. Je suis egalement tres émotionné et dis simplement que je n'ai fait que mon devoir et que si mes parents m'avaient donné le jour, mes professeurs ont fait de moi ce que j'étais et que je leur étais très reconnaissant et me considérais toujours leur débiteur. Ces quelques mots ont été accueillis avec beaucoup d'appréciation, tout le monde me félicite et mes camarades veulent me porter en triomphe sur leurs épaules

à la façon en usage à Galata Saray. Ceci me met en vedette et rafraichit les mémoires, de façon que bientot je suis sollicité à faire partie de la commission organisatrice d'un bal que le Lycee de Galata Saray veut donner à son profit. Comme Consuls il y avait Mithat Nemli, Consul Général de Danemark et moi-même. Les autres étaient d'anciens élèves. Je fais quelques suggestions heureuses qui font de ce bal un grand succes, tant au point de vue de l'organisation, amuse-ment et recettes.

Voila les memoires d'un ancien de Galata Saray, qui tout en etant officiellement un étranger, ne l'est pas puisqu'il a assimilé la culture Turque, pense en Turc et a voulu vivre parmi eux. Je dois à ma presence en Turquie d'avoir eu la chance et le bonheur d'être temoin de la victoire des Armes Turques, de la Révolution-evolution si courageuse et à longue vue de Mustafa Kemal Pacha, qui a fait de la Turquie un étet moderne, d'avoir été un élève de la prestigieuse institution denommée Galata Saray, d'apprendre la langue turque et du fait de mes connaissances de ce Pays d'avoir été nomme le réprésentant du Portugal en Turquie, d'avoir suscité l'interet d'Atatürk lors de sa signature de mon exequatur (le seul existant actuellement en Turquie), d'avoir gagné la sympathie et l'amitié des Autorités Civiles et Militaires, des dirigeants comme le Dr. Refik Saydam, d'Adnan Menderes, de mes camarades de Lycee Suat Hayri Ürgüplü, du Professeur Dr. Nihat Erim, des ministres des Affaires Etrangères Dr. Tevfik Rüştü Aras, du Prof. Dr. Fuat Köprülü, du Prof. Dr. Fahreddin Kerim Gökay, vali et Ministre de l'Hygiene, des Valis, Generaux et Amiraux. J'ai eu encore le bonheur et l'avantage de me trouver dans un pays epargne des horreurs de la seconde guerre mondiale, grace à la sagesse pays eparne, des horreurs de la seconde guurre mondiale, grace à la sage politique d'Ismet Inönü et enfin d'avoir contribué, grace à la collaboration des Autorités et de quelques Consuls, mes Collègues, au sauvetage de milliers de refugies, sans distinction de race, nationalité et religion.

Si ma présence en Turquie n'est pas due au Hasard, le fait d'avoir eu l'occasion d'écrire ces mémoires est dû, cette fois-ci, a un hasard provoqué par la visite de deux agrégées de l'Universite Technique qui devaient se rendre au Portugal pour un Congrès.

ATATÜRK

FRANÇOIS DE TESTA
Consul Général de France

Dans une lettre à un correspondant français, Atatürk écrivait: "Les écoles françaises ont rendu de grands services au peuple turc. Nous avons tous bu à la source de la culture française. Même moi, enfant, je suis allé quelque temps à l'école française."

Malgre ces débuts précoces de l'apprentissage du français, il semble bien que c'est à l'Ecole Militaire qu'il l'apprit le plus complétement. Atatürk comprenait et parlait notre langue et surtout il etait persuade, il l'a affirmé à plusieurs reprises, que la littérature avait joué un grand rôle dans la formation du caractère des Français et dans leur conception de la civilisation. Il a lui-même lu Pierre Benoît, Georges Duhamel, Gustave Flaubert, Pierre Loti, Victor Hugo, Marcel Prévost auxquels cependant il préférait les sociologues et philosophes français.

Pour Atatürk qui était un pragmatique, la lecture devait avoir un but. Il n'avait rien d'un lecteur "passif." Jeune par la lecture, il visait surtout à apprendre; plus tard, il y cherchait des sources d'inspiration pour ses discours et ses idées politiques.

C'est ainsi que l'on peut voir dans sa magnifique bibliothèque personnelle nombre d'ouvrages annotés de sa main.

Il ne faudrait pas en déduire que ses lectures furent déterminantes dans sa formation intellectuelle.

Les conditions exceptionnelles de l'époque et le génie propre de Kemal Atatürk - génie qui s'est révéle dans l'épreuve - jouèrent un rôle beaucoup plus important.

Malgré sa connaissance du français et l'admiration qu'il avait pour une culture qu'il qualifiait d'universelle, Atatürk, dès le lendemain de sa victoire et la proclamation de la République, s'est vu confronter au problème des Ecoles françaises en Turquie, qui firent l'objet d'une longue négociation, car l'édification de la Turquie nouvelle reposait sur six grands principes, dont la laïcité.

Par contre le lycée de Galatasaray répondait par avance aux grands principes du Kémalisme = turquifier, moderniser, occidentaliser la jeunesse pour renover la mentalité turque.

Il appartiendra aux études entreprises dans le cadre de cette publication de préciser le rôle joué par les anciens de Galatasaray auprès du fondateur de la Turquie nouvelle. Il est certain qu'il fut considérable.

C'est le destin de cet établissement prestigieux de participer au développement intellectuel, scientifique, politique de la Turquie et de préparer l'avenir.

Nul doute que les générations nouvelles seront fidèles à cet idéal.

ATATÜRK, ÇAĞDAŞLIK VE CUMHURİYET MİMARİSİ

Prof.Y.MİMAR
H.K.SÖYLEMEZOĞLU

Yirminci Yüzyıl'ın ilk çeyreğinde, Çanakkale ve Anadolu Büyük Kurtuluş Savaşı zaferlerini destanlaştıran, MÜŞİR MUSTAFA KEMAL ATATÜRK genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk başkanı olarak yeni devletin temelini atarken anayasaya koyduğu altı ilke arasından "İnkilapçılık" öteki beşinden tümünün "candamarı, ruhu" ve bir başka deyişle "dinamiği"ni oluşturur. Böylece:

İnkilapçılık (cumhuriyetçilik + milliyetçilik + devletçilik + halkçılık + laiklik) eşittir: Atatürkçülük demektir. Bu çerçevede inkılapçılık faktörü geri kalan öteki beş ilkenin "çağdaşlık DİNAMİĞİ"dir.

Atatürk'ün yaşamı boyunca (onbeş yıllık kısa süre içinde) meydana getirdiği inkilap yasaları bu çağdaşlığın dinamiğinin doğal sonuçlarıdır.

Genç Türkiye Cumhuriyeti Mimarisi'nin de, Osmanlı dönemi "neoklasik" mimari stili yolunda devam etmesi, yeni başkentin ilk kamu binalarının yirminci yüzyıl yapı teknolojisi dışında bir nitelikte meydana getirilmesi, gereksiz yere kemerler, kubbeler, süslemeler ile maliyetlerinin yükselmesi ve yapı sürelerinin uzaması, "çağdaşlık" ilkesine temelden ters düşmekte idi.

İşte bu nedenlerle:

Ankara'nın yeni binalarının çağdaş teknoloji ve planlama yolunda yapılması olanakları arandı. Ondokuzuncu yüzyıl sonlarında kurulmuş olan ve Osmanlı Devleti'nin en zayıf dönemi içinde kendini yenileyememiş "İstanbul Senâyii Nefise Mektebi Âlisi" tüm bölümleri ile ele alınarak (yeni öğretim kadrosu ve öğretim planları ile) çağdaş teknoloji ve estetiği çerçevesinde öğretime açılarak Cumhuriyet Türkiyesi'nin genç sanatçılarını yetiştirmek yoluna girdi. Yüksek okulun adı da: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi oldu.

Askeri dehâsı ile vatanımızı tutsaklıktan kurtaran büyük Atatürk, Cumhuriyet Türkiyesi'ni her alanda "çağdaş uygarlığın üstüne çıkarmak için" aydınlık yollar açtı ve bu yolda ilerleme görevini de:

GELECEĞİN SONSUZLUĞU BOYUNCA TÜRK GENÇLİĞİNE EMANET ETTİ

NE MUTLU GENÇ KUŞAKLARA!

ATATÜRK VE TARİHİMİZ

İSKENDER OHRİ

Kurtuluş Savaşından sonra, Atatürk'ün önderliğinde özgür, ulusal ve çağdaş bir devletin, yeni Türkiye'nin kurulmasına girişildi. Yıkılan Osmanlı Devleti bir ümmet toplumu idi, çağdaş toplumlar ise ulus toplumlarıdır. Türkiye de çağdaşlaşırken, onlar gibi bir ulus toplumu olmalıydı. Bu amaçla, Atatürk devrimleri denilen devrimler yapıldı. Onlardan biri de tarihimizle ilgilidir.

TÜRK'E DOĞRU

Osmanlı Devleti zamanında, tarih cemiyetin tarihi değil, sarayın tarihi idi. Türklüğümüz unutulmuştu; Tarihçiler onun eski geçmişiyle ilgilenmemişler, adını bile unutturmuşlardı. Ancak imparatorluğun son kalıntısı da yıkılıp dağılırken anımsandı Türklüğümüz. Ama Ziya Gökalp onu Anadolu'da değil, bir hayal ülkesi olan Turan'da aradı. O, gerçeğin sadece bir yüzünü görmüştü. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e geçiş için, bu da önemli bir aşama idi.

Atatürk'ün önderliğinde, bilimsel bir yöntemle, yeni bir açıdan Türk tarihinin saptanıp yazılışı Cumhuriyet döneminde başladı ve bu amaçla Türk Tarih Kurumu kuruldu. Türklüğümüzün tam bilincine bu dönemde erdik. Onun yaratıcı gücünün, tarih boyunca yaratmış olduğu görkemli varlıkları görebildik.

YENİ UFUKLAR

Atatürk, Türk tarihi kadar, Anadolu'nun eski geçmişiyle de çok ilgilenmiştir. Tarih boyunca birçok uygarlıkların beşiği ve köprüsü olmuş yurdumuzun eski geçmişine, İslâm öncesi tarihine de gene o dönemde gereken ilgi gösterildi ve araştırmalar yapıldı. Değerli kitaplar yazıldı ve başka dillerden çeviriler yapıldı.

Ulusları yücelten, uygarlıkları ile kültür ve sanat alanındaki başarılarıdır. Onca tarih, bir uygarlık yaratmanın öyküsü idi. Anadolu tarihini bir bütün saymış, onda gelişmiş olan bütün halklarla uygarlıkları kardeş bellemişti. "Anadolu'da yaşamış olanlarla akrabayız, onların yaratmış oldukları bütün uygarlıklar bizimdir" diyerek gidilecek yolu, varılacak ereği göstermişti. Böylece, Anadolu'nun eski tarihiyle tarihimizin yeni bir açıdan değerlendirilmesi için bize kapıları açtı.

TARİHİN ANLATTIĞI

Anadolu üç kıta arasında –Avrupa, Asya ve Afrika– bir köprü, geçit yeridir. Uzun tarihi boyunca pek çok istilâlara uğramış, birçok uygarlıklar yaratılıp yok olmuş.Ama, bunlar birbirlerini etkileyip yeni bireşimler oluşturarak kopmadan süregelmişler. Görünümleriyle renkleri başka başka olsa da.

Anadolu tarihi, aslında bir uygarlık öyküsü, Hitit'lerden günümüze dek bir bütünleşme çabasıdır. Sosyo-politik çizgi hep bu doğrultuda, eylemler hep bunun gerçekleşmesi yönündedir. İlk kez Hitit'ler Anadolu'nun siyasal birliğini kurmuşlardı. Osmanlılar bunu, hem siyasal hem etnik ve kültür alanında daha da pekiştirerek gerçekleştirdiler. Yeni Türkiye'nin sınırlarını çizmiş olan Ulusal And da, üç bin yıl önceki Hitit Devletinin sınırlarını benimsedi. Bunlar vatanımızın doğal sınırlarıdır. Anadolu halkının vatanındaki kökleri böylesine derinlere gider.

Yeni Türkiye devleti, bunun çerçevesiyle içeriğinin olumlu bir bireşimi, yürüttüğü çağdaşlaşma da bunu gerçekleştirme ve pekiştirme çabasıdır. Halkı, uygarlığı ve tarihiyle bölünmez bir bütündür Anadolu.

Anıtkabir, bu bütünlük ve kopmazlığın bir simgesi niteliğindedir. Zaten Atatürk de böylesini isterdi. Ulusuna tarihini, şanlı geçmişini hatırlatsın diye. Onun mimarı Prof. Emin Onat "Anıt, yedi bin yıllık Anadolu kültürünün birikimidir"demiş. O, bizim gerçekleştirdiğimiz etnik ve kültür bireşiminin de simgesi olduğundan –içinde yatan Atatürk'ün ona kattığı yücelik ile– daha da yüce ve ulu bir nitelik kazanmaktadır.

HEP BU HALK

Türkler, kattıkları taze kanla, Anadolu'ya yeni bir güç ve coşku aşıladılar. Cokça Türk de ata-vatandan gelip yerleşti bu yeni vatana. Yerlilerle kaynaşıp yeni bir toplum, bir kan kardeşliği oluşturdular. Artık ayrılık gayrılık kalmadı, getirilenle burada bulunan harman edildi. Böylece Anadolu'yu Türkleştirdik, ama biz de Anadolulaştık. Hep birlikte şevk ve coşku ile, çürümüş Bizans'ın yerine, yeni Türk Devletiyle uygarlığı kurduk. Böylece Anadolu bizim ana-vatanımız oldu. "Biz bu toprakları yoğurmuşuz, bu topraklar da bizi. Onun için, en eskiden en yeniye ne varsa yurdumuzda öz malımızdır bizim. Halkımızın tarihi Anadolu'nun tarihidir."

Ama, bizim sahip çıkmadığımız o geçmişe Batı el koymuş, uygarlığın ve kültürün köklerini Anadolu'dan söküp eski Yunan'a (Atina'ya) mal etmiş. Oysa çağdaş uygarlığın temelleri eski Yunan'da değil, Anadolu'da yükselmiştir. İşte biz o kaynağın başına gelmiştik ama yararlanamadık. Bunu softalar önledi. Yurdumuzun eski geçmişine sahip çıkmış olsaydık, onun tarihinin itici gücünden de yararlanarak, Batı'nın yapmış olduğunu, ondan önce biz yapabilirdik. Tarihimizin akışı da çok daha başka türlü olurdu. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak: İskender Ohri: Yurdumuzun Öyküsü, 1977)

TARİHSEL GÖREV

Atatürk'ün en büyük amacı, ulusumuzun çağdaş uygarlık düzeyine yükselmesiydi. Bu da ancak Doğudan Batıya dönüşle, bir kültür değişmesiyle olabilirdi. O uygarlık ve kültürün özü düşünce özgürlüğüdür. Batı'nın yükselişi buna dayanır.

Doğu ile Batı ilk önce Anadolu'da karşılaşmış. Çoğrafya ve tarihin ona yüklediği görev, ikisi arasında kültür ve uygarlık aracılığı yaparak, onları tanıştırıp yaklaştırmak olmuş. Şimdi de öyle. Yurdumuz o iki kültürün karşılaştığı, bireşiminin yapılmış olduğu yerdir. Bu potada hep daha iyisiyle güzelini elde etmek için çaba harcamış halkımız. Hitit'ler, İonya'lılar, Selçuklu'larla Osmanlı'lar zamanındaki gibi.

Ama, bunun en ilginç evresi, Cumhuriyet Türkiyesi'nde, Doğu kültüründen Batınınkine yönelmemizdir. Türkler kadar Batı ile uzun ve sürekli ilişki kurmuş ve böyle köklü bir deneye girişmiş başka Doğulu ulus yoktur. Bunun amacı, iki kültürün olumlu bireşimini başarmaktır.

Bu bireşim "Bilimsel yöntemlerle geçmişimize dayanan, ondan yararlanan, fakat ileriye açılan bir bireşim" olmalı. Eski yeniye, yabancı olan da uluslara yaramalı. Nice uluslar böylesini başarmak şerefini kazanmak ister. Ama, tarihimiz boyunca, Doğu ile Batı kültürlerinin bireşimi uğrundaki çabalarımızla çilelerimiz yüzünden, bu işe en yatkın ve elverişli durumda olan biziz. Zaten bunun hamurunu yoğurmaktayız.

Bu kültür değişimi, acılarla dolu çetin bir iş, zaten acıdır yaratıcı olan. "Anadolu halkı, bilinçli bilinçsiz, insanlık destanının bütün serüvenleriyle yaşamış (. . .) Uyandığı gün, dünya halklarına söyleyeceği çok şeyler olacak."

Uygarlıklar beşiği yurdumuz, işte böyle bir uyanışın, mutlu bir yeniden doğuşun (rönesans) eşiğinde, onun şafağı sökmekte. Anadolu, bir ateş denizi gibi tutuşarak, şavkiyle gene aydınlatacak dünyayı.

ATATÜRK VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ PRENSİBİ

Prof. Dr. HAYRİ DOMANİÇ

Hukuk, en geniş anlamda insan ilişkilerini düzenleyen ve insanların birbirleri karşısında, can, mal, hürriyet sınırlarını çizen ve bu sınırların aşılması halinde, doğan zararların giderilmesi, hukuk kuralını bozana çeşitli cezalar verilmesi gibi yaptırımlar (müeyyideler) getiren sosyal bir ilim dalıdır. İnsanlar yaratılışları icabı en eski çağlardan beri aile, klan, köy, devlet gibi sosyal topluluklar halinde yaşadıklarından, kişilerin bu topluluklarla ve toplulukların birbiri ile olan münasebetleri de bir düzeni gerektirmiş ve HUKUK adı verilen bu düzen, tarihte insan ve cemiyetlerin gelişmesine paralel bir gelişme göstermiş, bundan da, milli hukuk, yani bir devletin iç işlerini düzenleyen hukuk, milletlerarası hukuk, yani devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen hukuk dalları doğmuş, bu dallar da kendi içinde Medeni Hukuk, Ceza Hukuku, Anayasa Hukuku, Devletler Umumi Hukuku, Devletler Hususi Hukuku gibi dallara ayrılmıştır.

Cemiyet ve devlet münasebetlerini düzenleyen kurallar getiren hukukun en önemli özelliği, zorlayıcı olması ve kuralı bozanı, doğan zararı gidermeye mecbur etmesi, gereğinde cezalandırılmasıdır. Hukukun bu zorlayıcılığına geniş manâda "HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ" diyebiliriz. Bir devletin sınırları içinde ve hatta ayrı memleketlerde yaşayan insanların, birbirlerinin hukukuna uymaları, devletler eliyle nisbeten kolay sağlanmışsa da, hukuku uygulamakla görevli ve yetkili devletin, fertlere karşı davranışlarında da hukuka uymasının sağlanması kolay olmamış ve bu uğurda birçok ihtilaller olmuştur.

Dar mânâ ve kapsamda HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ veya HUKUKA BAĞLI DEVLET İLKESİ diye anılan ve bir memlekette yaşayan insanlara iç hukuku uygulamak yetkisine sahip devletin de birtakım kurallarla bağlı olduğunu ifade eden bu prensibin devlete, yani idare edenlere zorla kabul ettirilmesi girişimleri, tarihte sürüp gelmişse de, ilk belli başlı ürününü İngiliz Kralı JOHN'a karşı yapılan ihtilal sonunda kabul edilen 1215 tarihli MAGNA CARTA veya GREAT CHARTER belgesiyle vermiştir. Latince adıyla MAGNA CARTA'da yazılı ve devleti de vatandaşlara karşı hukuk kurallarına riayete zorlayan prensipler daha sonra diğer devletlerce yavaş yavaş ve mücadelelerle kabul edilmiştir.

Hukuku uygulamak yetkisine sahip ve bununla görevli devletin de, davranışlarında birtakım belli kurallara riayet etme zorunluğunu içeren HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ prensibi, Osmanlı İmparatorluğu'nda, önce

Padişah 2. Mahmut'la Anadolu ve Rumeli Beylerbeyleri arasında imzalanan 8 maddelik 1808 tarihli SENED-İ İTTİFAK'la cılız bir şekilde, sonra 3 Kasım 1839 tarihli TANZİMAT FERMANI ile, daha sonra da 23 Aralık 1876 tarihli ilk anayasamız olan KANUN–U ESASİ ile, gittikçe daha belirgin bir şekilde kabul edilmiş, ancak uygulaması yetersiz kalmıştır.

HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ prensibini tam anlamıyla önce Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerine, daha sonra da Cumhuriyet Türkiye'sine getiren ATATÜRK olmuştur. Cumhuriyetin kurucusu Atatürk, Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşıldığı ve yok edilmek üzere olduğu karma karışık bir zamanda Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne kabul ettirdiği 1921 tarihli Anayasa'nın 1. maddesiyle HAKİMİYET BİLAKAYDÜ ŞART MİLLETİNDİR prensibini kanunlaştırmış ve Millet-Halk iradesinin üstünde bir irade ve idare olmadığını tüm açıklığı ile benimsemiş ve benimsetmiştir.

Hakimiyetin kayıtsız ve şartsız millete ait olduğu ve idare edenlerin de bu prensibe bağlı millet temsilcileri bulunduğu anayasa kuralı, Cumhuriyetin ilanı ile ilgili 29.10.1923 tarihli anayasa değişikliği 1961 yılına kadar yürürlükte kalan 1924 tarihli Anayasamızda da Atatürk'ün eseri ve millete en büyük armağanı olarak yer almış, daha sonra 1961 Anayasasının dördüncü maddesine intikal etmiştir.

Bir asker olmasına ve temelli bir hukuk tahsilinden yoksun bulunsına rağmen Atatürk, eşsiz dehâsı ve millet hayrına sezişiyle hukukun üstünlüğü prensibini, daha Ankara'ya geldiği ilk milli mücadele günlerinde benimsemiş, Cumhuriyet ilanından sonra yapılan 1924 tarihli Anayasasının

– 68. maddesinde "Her Türk, hür doğar, hür yaşar. Hürriyet, başkasına muzır olmayacak her türlü tasarrufta bulunmakdır. Hukuku tabiiyeden olan hürriyetin herkes için hududu başkalarının hududu hürriyetidir. Bu hudut ancak kanun marifetiyle tesbit ve tayin edilir."

– 69. maddesinde "Türkler kanun nazarında müsavi ve bilaistisna kanuna riayetle mükelleftirler. Her türlü zümre, sınıf, aile ve ferd imtiyazları mülga ve memnudur."

– 70. maddesinde "Şahsi masuniyet, vicdan, tefekkür, kelâm, neşir, seyahat, akit, sâyüamel, temellük ve tasarruf, içtimâ, cemiyet, şirket hak ve hürriyetleri Türklerin tabii hukukundandır."

– 71. maddesinde "Can, mal, ırz, mesken her türlü taarruzdan masundur."

– 72. maddesinde "Kanunen muayyen olan ahval ve eşkâlden baş-

ka bir suretle hiçbir kimse derdest ve tevkif edilemez."

– 73. maddesinde "İşkence, eziyet, müsadere ve angarya memnudur."

prensiplerini kanunlaştırmış, asırlardır süregelen, işbaşındaki idarecilerin tutumuna göre fertlerin can, sıhhat ve malı ile oynayabilen keyfi idareye kesin olarak son vermiştir.

Büyük dahi Atatürk, bu anayasa prensiplerini günlük uygulaması olan diğer belli başlı yasalara da yansıtmış, kadın - erkek farklılığını kaldıran bir Medeni Kanunu ve KANUNSUZ SUÇ OLMAZ, yani kanunlarda suç olarak nitelenmeyen bir fiil sebebiyle kimseye ceza verilemez kuralını içeren bir ceza kanununu da yürürlüğe koymuştur. İç hukukun her alan ve dalında hukukun üstünlüğünü, yani devletin de, anayasa dahil, hukuk kurallarıyla bağlı olduğu prensibini yasalaştıran ve imkânlar elverdiğince uygulayan Atatürk, milletlerarası anlaşmaların da bağlayıcılığını ifade eden ve Latince tabiriyle PACTA SUNT SERVANDA, Les Pactes doivent etre respectés, (Sözleşmelere riayet edilmelidir) prensibini de titizlikle kabul ve tatbik etmiş, Türk dış politikasına saygınlık kazandırmıştır. Böylece Büyük Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti ve Devletini kurmaya giriştiği ilk günlerden itibaren HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ prensibini anayasalara getirmiş, diğer yasalara yansıtmış, modern devlet olmanın bu en önemli şartını ömrü boyunca benimsemiş, Yasama, Yargı ve İdare organlarına da benimsetmiştir. Atatürk, "BU MİLLETİN HAKİKİ EFENDİSİ KÖYLÜDÜR" derken de, asırlardır hak ve hukuku çiğnenen bu temel halk sınıfının ezilmişliğine karşı isyan ederek, hukukun üstünlüğü prensibinin, kendi devrine kadar adam yerine bile konmayan köylüye uygulanması gerektiğini de idarecilere göstermiş, imtiyazsız, sınıfsız bir millet idaresi kurmuştur.

Geniş çapta, Dünya tarihinin en seçkin dâhilerinden biri olan ATATÜRK, tarımda, ticarette, sanatta ve her alanda olduğu gibi, hukuk alanında da Türk milletine önder, Dünya milletlerine örnek olmuştur. (Sevgili Galatasaraylı gençlerin bu önder ve örnekten gereğince yararlanmasını ve O'NUN prensiplerini yaşatmasını dilerim.)

YAS

Prof. Dr. MÜMTAZ SOYSAL

Doğumundan yüzyıl sonra hâlâ yaşayan bir insanı bir ölüm gününün yasıyla anmak olmaz.

Evet, Atatürk'ü yas tutmadan, müzikleri susturmadan, tiyatroları, sinemaları kapatmadan, operaları, konserleri durdurmadan anmak, anabilmek zamanı gelmiştir.

Yüzüncü yaşıyla birlikte, Mustafa Kemal'i ölümlülüğün karanlığında düşünmek, o karanlığa uygun karalara bürünmek çağı da geçmiştir. Derne'nin, Anafartalar'ın, Sakarya ve Dumlupınar'ın yenilmez komutanı eğer zaferler sonrasında gerçekleştirmek istediklerini tam olarak başaramadan gittiyse, arkasında bıraktığı eksiklik, yılın bir gününde bütün bir ülkeyi sessizliğe ve suskunluğa mahkum etmenin değil, tam tersine, onu canlı, renkli, müzikli bir zaman seli içinde anımsayabilmenin kaynağı olabilir ancak.

En karanlık günlerinde bile yaşama sevincini yitirmemiş ve ölümsüzleşirken aynı zamanda yeryüzü nimetlerini kana kana tadabilmiş olan bir insanın anısına da ancak bu yakışır.

Evet, 10 kasımlar artık birer yas günü olmaktan çıkarılmalıdır.

Aslında, çıkmıştır da. Uzun bir süre var ki, ölüm günü dolayısıyla Mustafa Kemal'in yapmak istedikleri üzerinde konuşulmakta tartışılmakta, onun çağı ve o çağın günümüze dek uzanan sorunları incelenmektedir. Yas müziğinin yerini de coşkulu Rumeli türkülerinden başlayarak şu ya da bu yönüyle Mustafa Kemal'e bağlanabilecek havalar almıştır.

O halde, yılda bir kez de olsa günlük yaşayışın üzerine sessizlik, durgunluk ve donukluk olarak çöken yas kalıntılarını sürdürmek niye? Onun ölümünden kırk üç yıl sonra, görüntüleri ve biçimleri aşmasını ve kalıplaşmış yas törenlerinden öteye düşünmesini bilen bir Türkiye yetişmemiş midir? Atatürk'ün kişiliği ve yapıtı üzerine bol bol konuşulmuş olan bir yüzüncü yılın sonu 10 kasımların artık ölümlü bir yas günü olmaktan çıkarılması için anlamlı bir tarih sayılamaz mı?

Denebilir ki, görüntüler, biçimler de önemlidir ve öylesine büyük bir insanlık için seslerin, canlılıkların, neşelerin bir günlük sessizliğe, durgunluğa, donukluğa dönüşmesinden ne çıkar?

Hiçbir şey çıkmaz ama, böylesi, bağlılıkları ve sıcak duyguları bir süre sonra ancak görüntüler ve biçimlerle sürdürebilen topluluklara yakışır.

Binlerce yıl dipdiri yaşamış ve Mustafa Kemal'i yaratabilmiş olan bir topluma ise, heykellerde, büstlerde, kocaman bez parçalarında dondurulmuş bir Atatürk'le birlikte yılda bir gün ölü gibi durmak değil, yılın her gününde ve özellikle 10 kasımda onun dinamizmini düşünerek yaşamak, dev sorunların üstüne mavi gözlü devin neşesiyle saldırmak yaraşır.

10 Kasım 1981
Milliyet Gazetesi

HAKİKATİ KONUŞMAKTAN VE YAZMAKTAN KORKMAYINIZ

K. ATATÜRK

M.ALİ BİRAND

Atatürk'ün bu sözü, diğerlerinin yanında nedense en az kullanılanların arasındadır. Oysa en önemlilerinden biridir.

Gerçekleri saklamak ve kişilerin istedikleri kadarının yazılmasını arzulamak, genellikle tüm yöneticilerin hoşuna gider. İşlerinin kolaylaştığını sanırlar.

Ancak, bundan daha büyük bir tehlike yoktur.

Düşünce ve yazı hürriyetine kısıtlama getirmenin boyutu da yoktur. Şu konular şu kadar yazılır, daha fazlası yazılamaz, denemez.

Zaman zaman, karşınıza aynı gerekçeyle çıkılır: "Bizim toplumumuz buna henüz hazır değil."

Ne gariptir ki, Türk toplumu daima basınından, kitle haberleşmesini düzenleyenlerden daha ileride olmuş ve bizler geride kalmışızdır.

Gerçeğin bir bölümünü dahi saklamanın en büyük tehlikesi cehaleti yaymaktır. Cehaletin her türlüsünü... Bilgi cehaletini ve gelişmeleri izleyememekten doğan cehaleti.

Gerçekleri saklamaya başladığınız anda, çok daha etkili ve çok yıkıcı diğer bir haberleşme ortaya çıkar: Fısıltı Gazetesi.

Fısıltı Gazetesi'ni kontrol etmenin, doğrusunu söyleyebilmenin de hiçbir olanağı yoktur. En olmadık olaylar, en olmadık şekillere sokularak kulaktan kulağa yayılır ve sonunda topluma gelen zarar daha da artar.

Gerçekleri saklamanın diğer bir yönü de, toplumun olaylar hakkında yeterli bilgi sahibi olamamasından dolayı, siz en iyi çözümleri bulsanız dahi, bunu kabul ettirememe durumuna düşebilmenizdir. Fakat toplumundan destek almayan hiç bir politika yarar sağlamaz.

Galatasaraylıların her yönden, Türk yonetiminde daima öncelikli yeri olmuştur ve bundan sonra da olacaktır.

Bazılarımız Atatürk'ün bu sözlerine bağlı kalmış, bazılarımız ise tam tersine...

Oysa artık dünya tamamen enformatik üzerine dönmeye başlamıştır. Bundan sonra enformasyonu durdurmanın, değiştirmenin, kısıtlamanın

olanağı kalmamıştır. Sizin bıraktığınız boşluk, hemen bir başkası tarafından doldurulmaktadır.

Artık dünya ticareti bile yavaş yavaş mal alım-satımından, teknolojik enformasyon alım-satımına dönüşmektedir.

Önümüzdeki 1980-1990'lı yıllarda Atatürk'ün bu sözlerinin öneminin daha da artacağını göreceğiz.

Biz Galatasaraylılar, aydınlığı sevmeye, açıklığı istemeye ve gerçekleri aramaya mahkum kişiler olarak yetiştirilmekteyiz. Bunun da hakkını vermemiz, sadece Atatürk'ün ruhunu şâd etmek için değil, vatanımızın güçlenmesi için de vazgeçilmez bir görevdir.

Gerçeklerden korkmadıkça, gerçekleri en açık şekilde tartışmayı benimsedikçe güçlendiğimizi göreceğiz.

ATATÜRK İLE İLGİLİ ESERLERDEN İLGİNÇ BÖLÜMLER

Kitabımızın son bölümünde iki Galatasaraylının eserlerine yer verdik. Doğal olarak tümüyle değil. Sahipleri kendi bilim dallarının dışındaki bir alanda verdikleri eserleriyle de ilgi görmüşlerdir.

Yayınlanışlarının arasından yıllar geçse bile niteliklerini yitirmemiş iki eserden alınan bölümler, ATA'mıza duyulan sevgi ve saygının güzel örneklerindendir.

Aşağıdaki yazı Prof. Dr. İlhan Postacıoğlu'nun "Atatürk Önünde Tarih Bakaloryası" adlı kitabından derlendi. Sınav nedeniyle de olsa yaklaşık 45 dakika Atatürk'le karşılıklı konuşma ve fikir tartışması yapma fırsatını bulmuş bir Galatasaraylının izlenimlerinin bazı bölümlerini sunuyoruz.

BÜYÜK SINAV

Prof. Dr. ILHAN POSTACIOĞLU

"Atatürk önünde 1933 yılında Tarih-Coğrafya-Yurt Bilgisi grubundan Galatasaray'da geçirdiğim orta mektep bakaloryasına ait hatıralarımı tanıdıklarıma muhtelif vesilelerle anlattığım vakit, pek çoğu bunları yazmamı tavsiye etti. Ben de bunun faydalı olabileceğini düşünmüştüm. Bahusus ki, benim gibi İzmir-Yunan işgalini yaşamış olanlar için Atatürk sade tarih kitaplarının öğrettiği değil yaşanmış hadiselerin müşahhas olarak yakından tanıttığı bir kurtarıcı idi. Kıbrıs üzerinde Yunan iddiaları yer yer ve zaman zaman katliam şekline dönüşünce, İzmir işgalinin son günlerinde aynı tehlike ile burun buruna geldiğimiz için, Atatürk'e karşı şükran borcumuzu bir kere daha canlı olarak hatırladım. Ve nihayet 30-40 sahife içine sığdırılabilecek olan hatıralarımı kağıt üzerine dökmeyi daha fazla geciktirmenin doğru olmayacağına inandım.

1975 senesinin yazında tesadüfler, Fransız televizyonunun Çanakkale üzerinde hazırladığı bir röportajda Çanakkale harbinin tarihi sebepleri ve bu harpte Atatürk'ün rolü üzerinde konuşmamı gerektirdi. Spikerin Atatürk'ü şahsen tanıyıp tanımadığım sualine muhatap olunca, Atatürk önünde tarih bakaloryasını geçirdiğimi söyledim; ve bu imtihanın batıyı en çok ilgilendirecek safhası üzerinde durdum; ve artık o zaman Türk okuyucusuna bütün bunları bir an evvel duyurmak borcu altına girdiğimi hissettim."

....

Üstümde gri bir pantolon ve sırtımda lacivert bir ceket vardı. Saçlarım da el ile taranabildiği kadar taranmıştı. Heyet içinde müdürümüz, Zilli Tevfik (Galatasaray'ın derse giriş için geleneksel tanburunu elektrikli ziller ile ikame eden zat), o seneki tarih hocamız, o yılların meşhur komiklerinden Zigotoyu andırdığı için bu lâkapla anılan Cemil (soy adları 1935'de çıkacağı için hocamın ismini tam yazamadığımdan dolayı hatırasından affımı dilerim), bilahare lise sınıflarında hocamız olacak Cavit Baysun (bilahere de üniversite Ord. profesörlerinden) masanın etrafında yer almışlardı. ATATÜRK'ün yanında Afet İnan (zannedersem heyet içinde bugün tek sağ kalan kişi) Şükrü Naili Paşa, Kılıç Ali bey

ve belki tanımadığım veya şimdi hatırlayamadığım bir kaç zat daha vardı.

Ben heyecanımı intizar sırasında yitirmiş olacağım ki, salona sakin girdim. ATATÜRK bana evvelâ zat-ı aliniz diyerek ismimi sordu. Cevabım üzerine Cavit beye dönerek ismi ile alakalı bir sual sorunuz dedi.

Cavit bey, bu davet üzerine nahif ve zarif sesiyle Abbasilerin inhitatını sordu. Bu benim için sürpriz olmadı. Daha da rahatladım. Bildiklerimi hulâsa şeklinde söyledim. Bundan sonra sualleri tevcih etmek yetkisini ATATÜRK aldı. Bu bakımdan cevabımı kâfi görmüş olmalı ki, mevzuu Abbasilere intikal ettirdi. Abbasiler devrinde Türk unsuruna verilen ehemmiyeti belirttim. Hatta Halife Mu'tası'nın annesi Türk olduğu için, Türklere bir cemile olmak üzere Sâmarrâ şehrini inşa ettirdiğini söyledim. Bu tarzda teferruata girmek ATATÜRK'ün belli bir şekilde hoşuna gitti. İmtihan ilerledikçe bana hitabındaki zat-ı aliniz kelimesini bırakmış siz demeye başlamıştı. İmtihan sonuna doğru ise sen diyordu.

Doğrusu başta zat-ı aliniz diye vak'i hitabı beni şaşırtmıştı. Çocuk haleti ruhiyemle benimle alay mı ediyor diye düşünmüş, fakat böyle bir şeyin varit olamayacağını da derhal idrak etmiştim. Hem sonra ben, yaşını başını almış bir kimse olmadığıma göre, hükümdarların veya liderlerin bazen en büyük iltifat telakki ettikleri sen hitabına layık olabilmek için Gazi'nin takdirini kazanmış olmam da icap etmezdi. Ben bu hitaplardaki değişikliği, daha ziyade ATATÜRK'ün fıtri nezaketine bağlıyordum. Zat-ı âliniz kelimesi dudaklarının ucuna tabii olarak geldiği için söylemişti. Ve bana siz hatta sen diyabilmek için tabiatını zorlaması lazım geliyordu. Bu basit hadiseyi, yarın ATATÜRK'ün psikolojisini gerçeğe en yakın bir şekilde çizmek vazifesini üzerine alacaklara, toplayacakları diğer bilgilerle karşılaştırmak üzere, bir bilgi unsuru vermek maksadile, naklediyorum.

Abbasilerden söz Emevilere intikal etti. Emevi Saltanatının başlangıcını ve kaydettiği inkişaf seyrini ve nihayet Endülüsün Tarık bin Zeyyat tarafından fethini anlattım. Zannedersem bizim Tarih II kitabı Tarık'ı Türk asıllı gösteriyordu. Bunu müteakip Endülüs'teki Arap hakimiyetinin sona ermesi şekline geçildi. Hatırlıyorum, ATATÜRK Son Endülüs hükümdarını sordu. Abdullah-ı Sagir dedim. Peki diye sordu, ATATÜRK, Abdullah-ı Sagir Endülüs'ü elinden çıkarmakla üzüldü mü? Ben devlet işlerini ihmal ettiği ve kendisini sefahate verdiği için üzülmemiş olması lazım geldiğini söyledim. Öyle mi diyerek beni uyarmak istedi. Babam bize zaman zaman Abdülhâk Hamid'in eserlerinden parçalar okurdu. Bu meyada Nazife veya Abdullah-ı Sagir hakkında da bir kulak dolgunluğum vardı. ATATÜRK'ün ikazı üzerine kendime geldim. İlk cevabımı tashih ederek pardon yanıldım; bilakis çok üzülmüş ve ağlamıştır. Hatta annesi, (bu defakbilgilerimi hatırlamaktan ileri gelen bir emniyetle ve bir rol oynarcasına) Ağla, ağla vatanını erkek gibi müdafaa etmeyene şimdi kadın gibi ağlamak düşer; diyerek hükümdarı azarlamıştır, dedim. Cevabım ve belki de bunu ifade ediş tarzım hoşa gitti. Bende de artık, imtihan tutuk-

luğu diye birşey kalmamıştı. Kendimi her zaman geçirebileceğim bir imtihanda hissetmeye başladım.

Bundan sonra coğrafya imtihanına geçildi. ATATÜRK İspanya Yarımadası'nı sordu. Ben de bunun Türkiye Yarımadası'yla olan benzerliklerini belirttim. Coğrafya üzerinde daha fazla durulmadı. Yurt Bilgisi imtihanına geçildi. Bunda da yine bizzat ATATÜRK vekillerin (bakanların) mes'uliyetini sordu. Siyasi ve cezai olmak üzere iki nev'i olduğunu açıkladım; ve, bunlar hakkında bildiklerimi söyledim.

ATATÜRK bunun üzerine, Cumhuriyet tarihinde cezai mes'uliyete çarpılan bir vekil bulunup bulunmadığını sordu. Ben de Yavuz-Havuz meselesinde Bahriye Vekili İhsan bey dedim. Peki kendisi hakikaten suçlu mu idi diye ATATÜRK sorunca, biraz durakladım. ATATÜRK'ün İhsan bey'e sempatisi olduğu söylenirdi. Bu sual de belki bu sempatinin bir işaretiydi. Ortalama bir cevabı tercih ettim. Belki yapılmış suistimallerde doğrudan doğruya dahli yoktur, fakat ihmaliyle hazineyi zarara sokmuştur dedim. Bu mutedil cevabımın tasviple karşılandığını halâ hatırlamaktayım.

ATATÜRK, imtihanın seyrinden keyiflenir gibi, yeni bir hamle yapmaktan adeta zevk duyarcasına Büyük Harbin hangi mütareke ile Türkiye cephesinden nihayet bulduğunu sordu. Tabii Mondros dedim. Bunu kimler imzaladı diye sordu. Bizden Rauf bey imzaladı diye cevaplandırdım. İtilâf Devletlerinin mümessili kimdi dedi. Ben bilmiyorum deyince, Kılıç Ali bey bir isim telâffuz etti. Bilmediğim bir isim olduğu için ilk duyuşta kavrayamadım. Öğrenmek ve zaptetmek için anlayamadığım isim ne idi diye sormaktan kendimi alamadım. Merhum Kılıç Ali bey tekrarladı. Fakat ben yine anlayamamıştım. Zaten tekrarlatmam da pek münasebetli değildi. Fakat imtihandan jüri üyesinden bilgi isteyecek kadar rahat bir havaya girdiğimi belirtmek için bu noktaya işaret ediyorum.

ATATÜRK peki dedi Mondros mütarekesini imzalamak mesuliyet şekilerinden hangisine girer diye sordu. Merhum Rauf Orbay seneler önce İzmir'de ATATÜRK'e karşı Ziya Hurşit ve daha birçok kişilerin isminin karıştığı suikast hadisesinin kendisine sirayet ettirebileceği endişesiyle Rauf bey yurt dışına çıkmıştı ve o tarihlerde henüz yurda dönmemişti.

Kabil hükümlerin ileride doğuracağı vahim neticeleri Rauf bey görmeli, hiç olmazsa mütehassıslardan bu mevzuda mütalâa alarak mütarekeyi bu şekilde imzalamamalı idi dedim. Ve ilave ettim. Nitekim mütarakenin 7'nci maddesinde İtilaf Devletlerine, askeri müdafaa bakımından lüzum gördükleri yerleri işgal etmek gibi kendi işlerine göre tefsir edecekleri çok tehlikeli bir hak tanınmıştı. Yunanlılar da bu maddeden istifade ederek İzmir'i işgal ettiler.

Doğrusu bir orta mektep seviyesinin üstüne çıkan böyle bir cevabı, ben çocukluğumda Yunan işgalini yaşamış olmamız ızdırabına borçlu idim. İzmir işgaline ve kurtuluşumuza ait bilgilere karşı bende hususi bir hassasiyet meydana gelmişti ve bu ayrıntılı cevap bu hassasiyetin bir neticesi idi.

ATATÜRK'ün sözlerimden büyük bir haz duyduğu, yüz hatlarının ifadesinden belli oluyordu. İşte, zannederim, o zaman bana sen diye hitap etti.

— Peki askeri müdafaa dedin. Strategie kelimesini biliyorsun değil mi dedi ATATÜRK.

Ben evet diye mukabele edince, bunun arapça karşılığı nedir diye sordu. Doğrusu sevkulceyş kelimesini biliyordum. Ve o tarihlerde ben yaşta birinin bu kelimeyi bilmesi pek olağandı. Fakat o sırada hatırıma gelmedi. Bilmiyorum dedi. ATATÜRK sevkulceyş kelimesini telâffuz etti. Fakat imtihandaki müstesna talihim o derecede idi ki, bilmediğim noktalar dahi bana yardımcı oluyordu. Gerçekten sevkulceyş kelimesini hatırlamayarak onun yerine askeri müdafaa tabirini ikame etmem strategie kelimesini bildiğim halde bunun arapça karşılığını bilmemem ATATÜRK'ü pek belirli bir şekilde memnun etmişti. Hareket noktasına avdetle:

— Peki böyle bir mütarekeyi imzalamak ne gibi bir mesuliyet teşkil eder dedi!

— Tarihi mesuliyet dedim. İlave ettim. Türk milleti Yunanlılara karşı İstiklâl Harbini kazanarak bu mütarekenin kabul edilmemesi gerektiğini ispat etmiştir.

ATATÜRK İstiklâl Harbine hangi mütareke nihayet vermiştir dedi. Cevabım tabii Mudanya oldu. Bizim orada mümessilimiz kimdi diye sordu. İsmet Paşa dedim. Onun üzerine ATATÜRK

— Peki bu mütarekede kimlerin imzası vardı diye ayrıntılı bir sual sordu.

— Bizim, Yunanlıların, İngilizlerin, Fransızların ve İtalyanların dedim.

— Yunanlılar mütarekeyi imzalamışlar mıydı diye sordu ATATÜRK.

O zaman beynimde bir şimşek çaktı. Tarih IV kitabımızın fotoğraflar ve vesikalar kısmında Mudanya mütarekesinin imzalarını ihtiva eden son sayfasının fotokopisi vardı. Fransızca diplomatik metinlerin nasıl kaleme alındığını öğrenmek için Galatasaraylılara mahsus bir merakla ben bu sayfayı ninemin katarakt ameliyatından sonra kullandığı ve buna pertavsız (büyütgeç) vazifesini gören gözlüğünü alarak okumuştum. Bunda hafızamdan çıkmayan şu sözler yer alıyordu. Yine hatıramda kaldığı gibi naklediyorum:

"La question du retrait des troupes n'ayant pas été prevu par le présent acte, la délégation hellènique ne se voit pas autorisée à le signer."

"Bu vesikada orduların ricat hattı meselesi hakkında hüküm sevk edilmediğinden Yunan heyeti bunu imzalamaya kendini yetkili görmez."

İşte hafızamın derinliklerinden sathına çıkan bu bilgilere müsteniden evvelce fazla düşünmeden verdiğim cevabı tashih ettim.

— Pardon dedim iyi söylemedim. Hattı rıcat meselesine ait hüküm konulmadığı için Yunanlılar mütarekeyi imzalamamışlardır.

İmtihanın adeta zirve noktasına gelmiştik. ATATÜRK'ün memnuni-

yetini ses tonundan sezmek mümkündü. İmtihan başından beri dinlediğim boğuk ve kısık sesine ayrı bir ahenk vererek:

– Peki bir harp ki, Yunanlıların imzalamadığı, fakat İngilizler, Fransızlar ve İtalyanların imzaladığı bir mütareke ile nihayet buluyor, bu harbi kimlere karşı yapmış ve kimleri yenmiş oluyoruz dedi.

Ben de doğru cevabımın bana verdiği emniyete güvenerek ve kelimelerin üzerine bastırarak

– İngilizleri, Fransızları ve İtalyanları dedim.

ATATÜRK şimdi oldu der gibi bir baş hareketi yaptı. Bugün bir hukukçu olarak düşünüyorum da, ATATÜRK'ün ispat tarzının ne derece hukuki olduğunu görüyorum. Adeta iki ile iki dört eder gibi. Basit ve o nispette kesin bir ispat. İmtihan, Sokrat'ın şakirdine hakikatı buldurmak yolundaki davranışına benzer bir mahiyet almıştı.

Bundan sonra Yurt Bilgisinde, zannederim devlet şekillerine geçildi. Ve söz demokrasiye intikal etti. Bu münasebetle referandum ve halk oylaması üzerinde duruldu. ATATÜRK, içinde tam bir demokrasiyi özleyen bir temayülü aksettirircesine:

– Bizde referandum var mı, diye sordu?

Ben hayır diyince, neden dedi. Ben doğrusu biraz amiyane ve münasebetsiz şekilde her kafadan bir ses çıkar da ondan dedim. Bu cevap tabiatiyle kendisini tatmin etmedi. Memleketimizin dağlık ve dağınık olduğunu, civar köylerden meselâ Van'a gelmek için, galiba iki üç gün gibi zamana ihtiyaç olduğunu, münakale zorluklarından dolayı memleketimiz bakımından bunun tatbik zorlukları bulunduğunu hatta imkânsızlığını izah etti. Peki hangi memlekette referanduma başvuruluyor dedi. Ben o zaman izah buyurduğunuz gibi coğrafi şartları mesahai sathiyesinin küçüklüğü dolayısiyle müsait olduğu için İsviçre'de dedim.

İmtihan bitmişti. Belki yarım saatten fazla, kırk dakikaya yakın sürmüştü. O zaman tam not olan beş aldığımı sonradan öğrendim. ATATÜRK neticeden memnuniyetini ifade eden bir söz söylemedi. Fakat cevaplarımdan memnun kaldığını imtihan boyunca hissetmiştim.

ATATÜRK: zannedersem, Galatasaray'daki imtihandan sonra ertesi gün Darülfünun'a gitmişti. O zaman duyduklarımıza göre, Osmanlı Devleti elçilerinden Reşit beyin talebelerine (mandat - manda) yı sormuş, gayrı medeni devletlerin daha yüksek bir medeniyet seviyesine ulaşması için, medeni devletlerin bunlar üzerinde tesis ettiği bir nev'i vesayet rejimi cevabını alınca, milli tezlere karşı bigâneliğin bu derecesine pek haklı olarak sinirlenmiş ve dersin hocası Reşit Bey'e siz Süferayı devlet-i seniyeden diye imzasını atan zat değilmisiniz diyerek infialini belli etmişti.

ATATÜRK'ün Darülfünun'da aldığı cevaplardan memnun kalmayarak, Darülfünun ile Galatasaray arasında ve Galatasaray lehine bir mukayese yaptığını da yine Dr. Abrevaya'dan duymuştum. Herhalde Darülfünun'daki müşahadeleri, bir an evvel Üniversiteye geçiş lüzumunu ATATÜRK'e telkin etmiş olmalıdır.

Aşağıdaki yazı Prof. Dr. Feridun Ergin'in "K.Atatürk" adlı kitabından alınmıştır. 10.Kasım.1953'de Atatürk'ün naaşının Etnoğrafya Müzesi'ndeki geçici kabrinden alınarak Anıtkabir'e taşınması sırasında kortejdeki şahsiyetler ve bu arada Atatürk tasvir edilmektedir.

ANITTEPE'DEN ANITKABİR'E

Prof. Dr. FERİDUN ERGİN

Adnan Menderes, Refik Koraltan ve İsmet İnönü kortejde bir hizada yürüyorlardı.

İsmet İnönü, Refik Koraltan'ın solundaydı. Yüzü bembeyazdı. Gözlerinin altı hafifçe sarkıyordu. Kilometrelerin yorgunluğu omuzlarına çöküyordu. Mustafa Kemal'den üç yaş küçüktü. O'nunla Meşrutiyet yıllarında tanışmıştı. Görüşleri, bazı politik sorunlarda birleşmişti. İkisi de, İttihatçıların tutumunu beğenmiyorlar ve ordunun politikaya karıştırılmasını istemiyorlardı. Yolları bir, karakterleri ayrı idi. Biri Fransız ve öbürü Alman kültürüyle "kendini " yetiştirmişti. Mustafa Kemal, İktisadi Buhran Türk Ekonomisini sarıncaya değin liberal eğilimli, İsmet İnönü başlangıçtan beri devletçi idi. İsmet İnönü bilgisini okuduğu her satıra bütün dikkatini ve analiz gücünü koyarak kazanmıştı. Mustafa Kemal bir konuyu kavrayınca yazarının çizdiği çerçeveye bağlı kalmaksızın kendi ölçüleriyle yargıya varırdı. Hızlı düşünür, sorunların ortaya çıkartabileceği yakın ve uzak olasılıkları anında kavrar, cesaretli kararları duraksamaksızın alabilir ve aşamayacağı engeller önünde esneklik göstermesini bilirdi. İsmet İnönü olaylara daha dar bir açıdan bakar, inisiyatifini ihtiyatla kullanırdı. Mustafa Kemal insanların karakterini kolayca teşhis eder ve amaçlarını sezerdi. İsmet İnönü'nün yakın çalışma arkadaşlarına bile kuşkuyla baktığı olurdu. Mustafa Kemal pokerden hoşlanır, İsmet İnönü satranç ve brıç oynardı. Mustafa Kemal'in hırçın ve kaprisli davrandığı konularda, İsmet İnönü'nün serinkanlı ve ayrıntılara inen bir yaklaşımla çözüm aradığı görülürdü. Mustafa Kemal'in özel hayatı düzensiz, İsmet İnönü'nünkü tertipliydi. İki arkadaş, birbirinin antiteziydi.

Atatürk ve İnönü, beraber çalışırken iktidarın iç dengesini karşılıklı sağlayan birer ağırlık gibiydiler.